משנה · אחרונים · תוספות יום טוב · סדר זרעים

תוספות יום טוב על משנה דמאי

רבי יום טוב ליפמן הלר הלוי

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

תוספות יום טוב על משנה דמאי

רבי יום טוב ליפמן הלר הלוי

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/תוספות-יום-טוב-על-משנה-דמאי/
הקובץ נוצר ב־20 בנובמבר 2026 מגרסה v39-202611200317 של הספרייה.

תוכן העניינים

משנה דמאי, הקדמה 4
פרק א 4
משנה א 4
משנה ב 6
משנה ג 6
משנה ד 8
פרק ב 9
משנה א 9
משנה ב 10
משנה ג 11
משנה ד 12
משנה ה 13
פרק ג 13
משנה א 13
משנה ב 14
משנה ג 15
משנה ד 16
משנה ה 16
משנה ו 17
פרק ד 17
משנה א 17
משנה ב 18
משנה ג 19
משנה ד 20
משנה ה 21
משנה ו 21
משנה ז 22
פרק ה 22
משנה א 22
משנה ב 23
משנה ג 24
משנה ד 24
משנה ה 24
משנה ו 25
משנה ז 25
משנה ח 25
משנה ט 26
משנה י 26
משנה יא 27
פרק ו 27
משנה א 27
משנה ב 27
משנה ג 28
משנה ד 28
משנה ה 28
משנה ו 29
משנה ז 29
משנה ח 30
משנה ט 30
משנה י 31
משנה יא 31
משנה יב 31
פרק ז 32
משנה א 32
משנה ב 32
משנה ג 33
משנה ד 34
משנה ה 34
משנה ו 35
משנה ז 36
משנה ח 37

משנה דמאי, הקדמה

כתב הרמב"ם וסידר אחר פאה דמאי בשביל שיש בו לעניים זכות כמו שיש להם בפאה וכן אמרו מאכילין את העניים דמאי:

פרק א

משנה א

דמאי. ל' הר"ב הם התבואה והפירות הנקחים מעמי הארץ. ודמאי דא מאי כמ"ש [*הר"ב] בריש פ"ז דברכות. וכתבו התוס' פ"ק דשבת דף יג. דהא דחשו הכא טפי למיעוטא מבמקום אחר משום דהוי מיעוט דשכיחא טובא והיו הרבה נכשלים ע"כ. ומה שכתב הר"ב ומעשר ראשון ומעשר עני אין צריך להוציא מן הדמאי אע"פ שעמי הארץ חשודים עליהם. ובמשנה ג פרק ד מפרש דלא נחשדו על מעשר עני ושם אפרש בס"ד. ושם יתבאר דכ"ע סבירא להו דטבלי ונראה דאפילו הכי לא גזרו להפריש משום שאין בה חיוב מיתה אלא בלאו. וכמ"ש הרמב"ם בפ' עשירי מהלכות מאכלות אסורות דהואיל וקיי"ל כמאן דאמר רוב עמי הארץ מעשרין כמו שסתם הר"ב [*במתניתין דלקמן] ובריש פרק ז דברכות ובכמה דוכתי. ועוד התוס' פ"ב דכתובות דף כד מסקי דלכ"ע רוב עמי הארץ מעשרין הלכך לא גזרו בלאו. ובהכי ניחא נמי דלא אשתמיט תנא בשום דוכתא למתני דלרבי מאיר דסבירא ליה במשנה ד פרק ט דיבמות דמעשר ראשון אסור לזרים. וא"כ כמו כן יהא חייב להפרישו ולמכרו ללוים. אלא דאפילו לרבי מאיר הואיל ובמעשר אין חיוב מיתה אלא לאו בעלמא לא גזרו. ומהאי טעמא נמי ניחא דלא גזרו באונן כדלקמן בסמוך. ומ"ש הר"ב ומשום איסורא מפרשינן לה לתרומת מעשר. ולא פי' מה יעשה בה אם יתננה לכהן או ימכרנה לו. והרמב"ם פרק ט מהלכות מעשר כתב ונותנה לכהן. וכ"פ בסוף מסכת מעשר שני תרומת מעשר תנתן לכהן. וכך כתב בפרק ט ממסכת סוטה משנה י. ובמשנה ט פ"ג דחלה תנן מוציא תרומה ותרומת מעשר לכל והשאר לפי חשבון ומשמע נמי דתרומה נותן לכהן בחנם. אבל הר"ש כתב או מוכר לו היתר לפי חשבון. והתוספות פ"ק דיומא דף ט כתבו והא דלא אמרינן נמי בתרומת מעשר מפרישה והיא שלו וימכרנה לכהנים ויטול דמיה (כמו דאמרי' במעשרות). י"ל כיון דדבר מועט הוא שאינו אלא חלק אחד ממאה. ועוד דדמיה מועטין שהוא צריך למוכרה בזול שאין לה אוכלים מרובים תקינו רבנן שיתננה לכהנים עכ"ל. ועיין בפ"ג דחלה משנה ו:

ועוזרדין. בפרק חבית בספר הרי"ף נדפס פירושו בלשון אשכנז שפייארלינ"ג ועיין בריש מסכת כלאים:

ובנות שקמה. נראה דבנות שקמה לחוד ושקמה לחוד ועיין במ"ח פ"ק דכלאים ובפ"ו משנה ד:

ונובלות התמרה. מ"ש הר"ב ותולשים אותן ר"ל הזוכים בהן מההפקר:

וביהודה האוג. כתב הר"ב ולא היה זה הפרי חשוב ביהודה. ובפ"ק דפאה משנה ה כתב דאוג חייב בפאה. והתם בריש הפרק אמרינן נשמר ולמעוטי דהפקר. צריך לומר דלא נחית התם לחלק בין הארצות:

והחומץ שביהודה. לשון הר"ב בתחלה לא היה יין שביהודה מחמיץ לפי שהיו מביאין ממנו נסכים. ברייתא ירושלמי דהכא ובבבלי פ' אלו עוברין [דף ריב:]. ואע"ג דתנן בסוף פרק ד דשקלים לענין מספק יין לנסכים ואם החמיץ יין החמיץ לו. משמע דבשעה שהיו מביאים נסכים היו חוששין שמא יחמיץ. לא קשיא ולא מידי חדא דהכי אמר רב נחמן בתחלה כשהיו מביאים נסכים מיהודה לא היה יינו של יהודה מחמיץ עד שנותן לתוכן שעורים וכו'. והכי נמי בירושלמי דאלו עוברין. וחששו שמא נפלו בו שעורים. ועוד דאפילו כי תימא שמעולם לא החמיץ מ"מ איצטריך למתני. משום דאין סומכין על הנס כדאשכחן בריש מסכת יומא שהיו מתקינים כהן אחר שמא יארע בו פסול בכ"ג אע"ג דתנן במסכת אבות פ"ה שמעולם לא אירע קרי לכהן גדול ביוה"כ. והכי נמי פירש הר"ב במשנה ד פרק ו דשקלים בשלחן של שיש שהיה במערב הכבש. ולא של כסף לפי שמסריח הבשר ואין סומכין על הנס וכו'. ומה שכתב הר"ב מן התמד. מסיים הרמב"ם והיה זה התמד הפקר:

והכסבר. מדאפסיק שביהודה בין חומץ לכסבר שמע מיניה דכסבר לאו ביהודה הוא אלא בכל מקום. וכן הם דברי הרמב"ם פרק י"ג מהלכות מעשר. וקצת קשה שלא הקדים למתני כסבר קודם החוג. ויש ספרים גורסים וביהודה האוג והחומץ והכסבר. ולגירסא זו תלתייהו דוקא ביהודה. וכן כתב הר"ש הני תלת ביהודה. וז"ל ירושלמי. כסבורא. כוסברתא. מה בין ביהודה בין בגליל מן מה דמתלין מתל בדרומא כוסברא כוסברתא מן מתליך עם תבליא. הדא אמרה בגליל חייבת וביהודה פטורה ע"כ. ושאל מה בינייהו דיהודה וגליל דביהודה פטור ובגליל חייב והשיב ממושלי משלים אתה למד שבדרום שהוא ארץ יהודה שהוא בנגב ארץ ישראל כדמפורש בספר יהושע ואומרים שם דרך משל כוסברא וכו' מי המשילך עם התבלין. הדא אמרה וכו'. ולא ידעתי ליישב הירושלמי לדעת הרמב"ם:

משנה ב

הדמאי אין לו חומש. פי' הר"ב הפודה מעשר שני של דמאי וכו'. ולא כן באוכל תרומת מעשר של דמאי כדתנן בפרק הזהב משנה ח ועיין מה שאכתוב שם בס"ד. והפודה היינו הבעל וכדתנן התם בהזהב ומפורש בפירוש הרמב"ם דהכא והר"ב זכרו לעיל בפאה בפרק ז משנה ו:

ונאכל לאונן. עיין בפירוש [*הר"ב] משנה י"ב פרק ה דמסכת מעשר שני. ושאלני מהר"ר משה כהן למה לא גזרו באונן דהא שב ואל תעשה עדיף וכל שכן להרמב"ם דסבירא ליה בודאי דלוקין משום לא אכלתי באוני ממנו כמ"ש בפרק ג מהלכות מעשר שני. ופשיטנא ליה מהירושלמי והביאו הר"ש וז"ל תני נאכל לאנינה. ואינו נאכל לטומאה. מה בין אנינה לטומאה אמר רב נחמן טומאה מצויה אנינה אינה מצויה גזרו על דבר המצוי ולא גזרו על דבר שאינו מצוי דדבר המצוי שייך למיגזר שלא יזלזלו ע"כ. והלכך הבאת מקום שהוא עיקר מצות מעשר שני הוצרכו לקיים בו. מה שאין כן אנינה דלא שכיחא. ומטעם דרוב עמי הארץ מעשרין וכדכתיבנא לעיל:

ויוצא. לשון הר"ב ונפדה. [*ובס"א ראיתי דגרס כך במשנה] ועיין במ"ו פ"ג דמע"ש *)ובפירושה ומ"ש שם בס"ד:

ונותנו לעם הארץ ויאכל כנגדו. כתב הר"ש כההוא דתנינן במשנה ג פרק ג דמסכת מעשר שני ע"כ. ולענין יאכל כנגדו כיוצא בזה בסוף פ"ק דמעשר שני ועיין שם:

כסף על נחשת. פי' הר"ב אפילו שלא מדוחק. עיין במשנה ו פרק ב דמסכת מעשר שני. וכתבו התוספות בב"מ דף נה ע"ב וא"ת כיון דתנא מחללין כסף על כסף אע"ג דאסור בודאי אפילו מדוחק כל שכן כסף על נחשת דשרי. דאפי' בודאי מדוחק שרי. וי"ל איידי דתני נחשת על פירות דפליגי בה רבי מאיר ורבנן תנא נמי כסף על נחשת דהוי נמי טבעא אפירא (כדאיתא בריש פ"ד דב"מ) עכ"ל:

[*)**ובלבד שיחזור ויפדה וכו**'. כתב הר"ב דלא גרס ליה אבל התוס' דב"מ פ"ד [דף נה: סד"ה ויחזור] קיימו הגירסא ופירשו דיש לומר כך מחללין כסף על כסף אפילו לחזור ולפדות אותו הכסף על דבר אחר וכן נחשת על הפירות דומיא כמו שפי' כסף על כסף ובלבד שיפדה פירוש בלבד שיהא דעתו מתחלה כשיחלל נחשת על הפירות לחזור ולפדות הפירות אז מותר אבל אם היה אז דעתו להעלותן ונמלך לפדותם צריך להעלותן עכ"ל]:

משנה ג

לזרע. פירש הר"ב דאילו טבל ודאי אסור לזרוע כדפי' בסוף פ"ק דפאה:

חלת עם הארץ. לשון הר"ב שתקן לו חבר וכו'. וכ"כ הר"ש ובירושלמי פליגי רבי אושעיא ורבי יוחנן. רבי יוחנן אומר בשעה שגזרו על הדמאי לא גזרו על דברים הללו. אמר רבי אושעיא אימת קדשים עליו ואינו נותן לכהן דבר שאינו מתוקן. על דעתיה דר"א בחלת עם הארץ היא מתניתין אבל חבר שלקח עיסה מעם הארץ והפריש חלתה לא. על דעתיה דרבי יוחנן היא הדא היא הדא. והרמב"ם בפירושו ובחבורו בפ' י"ג תופס לטעמיה דרבי יוחנן. והיינו משום דסוגיא דירושלמי בריש פ"ה כר"י אתיא וכמ"ש שם הר"ש וכ"כ התוספות פ"ק דיומא דף ט ולכאורה מוקמי להו הר"ש והר"ב הכא בשתקן לו גבל חבר כי היכי דלא תקשי אדריש פ"ה דלוקח מן הנחתום מפריש אף חלה [אף על חלה כצ"ל] וכדרמי התם בירושלמי וחד שינויא ניהו דהכא שטרח להביא גבל שיגבל בטהרה דמסתמא ודאי תיקן. אלא שממה שפירשו בסמוך אוכיח דמפרשי למתניתין אליבא דרבי אושעיא ואליביה לא הקשה. דהכא בהפרישו עם הארץ והתם בהפרישו חבר דלא שייך טעמא דאימת קדשים. וכ"כ שם הר"ש. הלכך נראה שמה שמפרשים בכאן שתקן לו גבל חבר. דאי לאו הכי הויא החלה טמאה שאין עם הארץ נאמן על פירות שהוכשרו לומר שלא נטמאו כדלקמן במשנה ג' פ"ב [*ולשון הר"ש שתקן לו גבל חבר בטהרה. ונראה לי דהמגיה כן בדברי הר"ב לא הפסיד] והא דלא פירשו אליבא דרבי יוחנן משום דסברי דר' אושעיא קשיש טפי והוי נמי תנא טפי מרבי יוחנן:

והמדומע. פי' הר"ב עם הארץ שנפלה לו סאה וכו' וכ"כ הר"ש. והיינו נמי אליבא דר' אושעיא כדמפרש בירושלמי אליביה דדוקא בפירות עם הארץ היא מתניתין אבל חבר שלקח פירות מעם הארץ ונדמעו לא. ופירוש מדומע כתב הרמב"ם כי התרומה שמה דמעה והוא מה שאמר הכתוב (שמות כ"ב:כ"ח) מלאתך ודמעך: והלקוח בכסף מעשר שני. לשון הר"ב שלקח דמאי וכו'. וכן לשון הר"ש ולא פירש בירושלמי אליבא דר' אושעיא שלפי הסברא מסתברא דלרבי אושעיא דוקא כשעם הארץ יודע שזה נקח ממנו בכסף מעשר שני לאכלו בתורת מעשר שני דאז אימת קדשים עליו:

ושירי מנחות. כתב הר"ב והר"ש ולא חיישינן שמא הביא עם הארץ דבר שאינו מתוקן. והיינו נמי אליבא דרבי אושעיא אבל לרבי יוחנן לא גזרו ואין צריך לטעם ולא חיישינן וכו'. ויראה לי לתת טעם למה לא גזרו. דחלה ומדומע ושירי מנחות כולם לכהן סמכו על הא דרוב עמי הארץ מעשרין. דומה למה ששנינו בסוף פ"ה מן הדמאי על הדמאי תרומה ואין צריך להוציא עליה תרומה ומעשרות הואיל ולכהן היא. ולפיכך לרבי יוחנן הא דשירי מנחות אפילו חבר המביאה דמאי. ולא פירשו בירושלמי לא בזה ולא בלקוח

בכסף מעשר שני כמו שכתבתי. וטעמא דלקוח בכסף מעשר שני שלא גזרו לר"י היינו כדי שיהא מצוי לבעלי כסף מעשר שני פירות הרבה לקנות ולאכלן בירושלים:

שמן ערב. לשון הר"ש דעיקרו למשיחה ולא לאכילה דחמיר ע"כ. כלומר אע"ג דסיכה נמי כשתיה כדלקמן מ"מ לא חמיר כמו אכילה ושתיה עצמה כדמפרש הר"ב במ"ד פ"ט דשבת:

משנה ד

הדמאי מערבין בו וכו'. פירש הר"ב ואע"ג דלא חזי ליה מגו וכו' דהא תנן מאכילין וכו' עיין מ"ש בסוף מתניתין דריש פ"ג. ומצאתי בליקוטי מהרי"ל שאמר מימי תמהתי על מתניתין מערבין בדמאי אמאי היא נשנית כמה פעמים בש"ס [יותר] משום משנה ע"כ. ותנא ושייר דשייר מצה כדתנן בפרק כל שעה (משנה ה) ושייר נמי אתרוג כדתנן בפרק לולב הגזול [משנה ה]:

ומשתתפין בו. נראה בעיני דנקט שתוף לגלויי אמערבין דבין בחצרות בין בתחומין. ואי לא קתני שתוף הוה אמינא דעירוב דוקא בחצרות שאינו אלא תקנת שלמה ובית דינו. אבל תחומין דאפי' למאן דאמר דרבנן סמכוהו אקראי כדפי' הר"ב בסוף פרק ב דשבת אימא דההחמירו בו. הלכך קתני משתתפין דנמי מתקנת שלמה ובית דינו וא"כ למאי קתני עירובין אלא לתחומין הוא דאתא:

ומברכין עליו. לשון הר"ב ברכת המזון. ומסיים הר"ש דטעונה כוס ע"כ. ומשמע דאילו ברכת הנהנין פשיטא דמברך ולא הוי בו משום ובוצע ברך וכדאיכא מרבוותא דסברי הכי כמ"ש בריש פ"ז דברכות. אבל דברי הר"ב בפירוש מתני' דרפ"ז דברכות מדברי רש"י העתיקם. ובעל כ"מ כתב בפ"א מה' ברכות דמדברי רש"י בפי' משנה קמייתא דפ' שלשה שאכלו משמע דס"ל דאין מברכין על דבר איסור ע"כ. ואי הכי דברי הר"ב סתרן אהדדי. ורש"י מפ' אמתני' דהכא ומברכין ברכת המוציא. כ"כ בפ"ב דשבת דף כג. ויש לומר דהכי קאמר דאע"פ ששאר דברים האסורים אינו מברך משום ובוצע ברך. [צ"ל הכא בדמאי מברך. ב"ד]:

ומפרישין אותו ערום. לשון הר"ב דלא בעי ברוכי דאילו בעי ברוכי הא בעינן וכו'. תלי תניא בדלא תניא דהיכי שמעינן דלא בעי ברוכי. וז"ל הר"ש ומפרישין אותו ערום מהכא דייקינן בפ' במה מדליקין (שבת כג). דלא בעי ברוכי דכי קאי ערום וכו' ע"כ. וטעמא אבייי אמר לפי שהוא ספק ורבא אמר דרוב עמי הארן מעשרין הן. ומ"ש הר"ב דכתיב והיה מחניך קדוש כלומר וסיפיה ולא יראה בך ערות דבר פירש"י אפילו דבור שיש בו הזכרת השם:

בין השמשות. כתב הר"ב דספק חשיכה מעשרין וכו'. עי' מ"ש בס"ד ברפ"ד:
הא אם הקדים וכו'. והר"ב והר"ש העתיקו ואם וכן הגירסא בסדר המשנה דבירושלמי. ונראה לי דאין לשבש הספרים דגרסי הא אם משום דמסרך סריך מלישניה דמתני' י"א פרק בתרא דמעשר שני. והנך רואה מה שכתבו התוס' פרק מקום שנהגו (פסחים דף נא) בדבור עבדינן כוותייהו דולא עבדינן כותייהו ה"ל למימר ומשום פ"ק דחולין [י"ח:] נקט הכי דקאמר התם וכו' ועבדינן כוותייהו ע"כ. [*ועי' ספ"ב דמכות. וי"א שיש למחוק אות האל"ף מתיבת הא ותשאר אות הה"א לבדה ותהיה סימן על שזו היא משנה חמישית]:
אין בכך כלום. כתב הר"ב דאילו בודאי אם עשה כן אינו יכול להתודות. וא"ת תיפוק לי שעובר בלא תעשה כדתנן במשנה ו פ"ג דתרומות. ויש לומר דאי מש"ה לא איריא למתני אין בכך כלום גבי דמאי טפי מבודאי דהא בודאי נמי אין בכך כלום אע"פ שעובר בלאו כדתנן התם דמה שעשה עשוי. וכן אינו לוקה כמ"ש הרמב"ם בספ"ג מהלכות תרומות. משא"כ לענין הוידוי. שפיר קתני בדמאי דאין בכך כלום משא"כ בודאי דמעכבו. ובפירוש הרמב"ם למשנתינו יש טעות סופר שמ"ש ר"ל בטבל האמתי וכו' וזה מותר. הוא הפך משנת תרומות שכתבתי ופסקה בספ"ג מה"ת לכן נ"ל שכצ"ל אין בכך כלום משא"כ בודאי ר"ל בטבל האמתי אם הוציא מ"ש קודם מע"ר הוא עובר בל"ת ואינו יכול להתודות וזה מותר בדמאי ובלבד וכו':
חייב בדמאי. ל' הר"ב שעל גופו הוא נותנו וסיכה כשתיה. כדתנן בפ"ט דשבת מ"ד ולשון הרמב"ם אינו מאבדנו בגופו. ר"ל אלא נבלע בגופו. ולשונו בפי"ג מהל' מעשר חייב בדמאי מפני שהוא נבלע בגופו וסיכה כו':

פרק ב

משנה א

מתעשרין. עי' מ"ש בסייעתא דשמיא בריש פ"ד:
בכל מקום. פי' הר"ב אפילו מכזיב ולהלן. וכ"כ הר"ש וגם הרמב"ם פי' בין בארץ ישראל בין בחוצה לארץ. וא"כ פירות ארץ ישראל שיצאו חוצה לארץ חייבים בתרומות ובמעשרות. ובפ"א מהלכות תרומות פסק דפטורים ואפי' מדבריהם מההיא דרשא דשמה שכתב הר"ב בריש פ"ב דחלה. ולשונו פרק י"ג מהלכות מעשר מתעשרין דמאי בכל א"י:
הדבילה וכו'. פי' הר"ב דהיינו הנהו דחשיבי וכו'. וז"ל הרמב"ם ואין רצונו באלו המינים הנזכרים המין כולו אלא חלק ידוע מאותו המין שלא ימצא כמוהו אלא בארץ ישראל

בלבד וע"כ יתחייב בו דמאי בכל מקום שהוא. דבלת תאנים ידועה בתכלית המתיקות אי אפשר למצוא כמוה בשום פנים אלא בארץ ישראל. ומה שאמר התמרים ר"ל מין מהתמרים הגסים לא ימצא כמותם בשום פנים אלא בארץ ישראל. והחרובין מין ממיני החרוב שהם מיושרים ונאים מאד לא ימצא כהם אלא בארץ ישראל. אורז מין ממיני האורז לבן מאד לא ימצא כמוהו אלא שם. וכמון שגרגריו מיושרים ואותו ר"ל באמרו כמון עכ"ל. ושאר חלקי כל מין ומין מאלו המינים חוץ מן האורז יש כמותן גם בחוצה לארץ. ודינם לענין דמאי כפי המקום שנמצאו שם שאומרים כאן נמצאו כאן היו וגדלו. אבל האורז כמו שיש חלק ממנו בארץ ישראל שאין כמוהו בחוצה לארץ. יש ג"כ חלק ממנו בחוצה לארץ שאין כמוהו גם בא"י כמ"ש הר"ב. אע"פ שלהרמב"ם פי' אחר בהאורז שבחוצה לארץ שכ"כ בפ' י"ג מהלכות מעשר החמרים שהביאו פירות לצור חייבים בדמאי שחזקתן מהארץ שהחזיקו עולי בבל שהיא הקרובה לו. והאורז. אין חוששין לו אלא כל האורז הנמצא ח"ל שהיא קרובה לא"י שהחזיקו עולי בבל פטור מן הדמאי אלא אם כן היה ניכר כמו שביארנו ע"כ. ובפירושו כתב כל המשתמש ר"ל כל מה שנעשה ממנו בין קודם שימרח בין לאחר שימרח ולא נחוש שמא יתערב באורז של ארץ ישראל:

משנה ב

מעשר את שהוא אוכל וכו'. לשון הרמב"ם פ"י מהלכות מעשר וצריך שיקבל עליו דברים אלו [ברבים] וכשיבואו עדים נאמנים שקיבל דברים אלו ברבים ושהוא רגיל בהם תמיד הרי זה נאמן:

את שהוא לוקח. ל' הר"ב על מנת למכור. דאילו ע"מ לאכול הא תנא ליה רישא וכו' עד קרקעותיו. ירושלמי. והא דמפרש את שהוא מוכר לבסוף משום דמדיוקא דשהוא לוקח שמעינן לפירושא דשהוא מוכר. ואין להקשות לוקים לאכול דרישא בפירות קרקעותיו ושהוא לוקח מאחרים לאכול ושהוא מוכר בין משלו בין משל אחרים. דיש לומר דאת שהוא אוכל בפירות קרקעותיו לא הוה ליה לתנא למתני דזיל קרי בי רב הוא (דברים י"ד:כ"ב) עשר תעשר את כל תבואת זרעך. ופשיטא שאם יהיה נאמן. שיהא מחזיק בדבר המפורש בתורה:

ואינו מתארח. עי' מ"ב פ"ד ובריש פ"ז:

על עצמו אינו נאמן. לשון הר"ב שהרי הוא אוכל דבר שאינו מתוקן. ופי' הרמב"ם שאינו נאמן שיאמר כי מה שאכלתי עמו היה מעושר מפני שהוא נוגע בעדותו [*ע"כ. ועיין במ"ד פ"ה דבכורות]:

משנה ג

חבר. לשון הרמב"ם חבר נקרא ת"ח וכן יקראו לת"ח חברים ונקראו בזה השם כי חברתם זה לזה חברה נאמנת כי היא חברה לש"ש ע"כ:

להיות חבר. כתב הר"ב ואפילו ת"ח אינו נאמן לענין טהרות עד שיקבל וכו' אלא א"כ היה זקן וכו' ואין קבלות דברי חברות בפחות משלשה אלא א"כ היה המקבל ת"ח שאין צריך בפני שלשה וכו' עכ"ד. ולכאורה נראה דאיכא בינייהו דזקן ות"ח דת"ח אע"פ שאינו צריך בפני שלשה צריך להרגיל עצמו שלשים יום אבל הזקן אינו צריך גם לזה. אלא שאי אפשר לומר כן דהכי איתא בפרק ד דבכורות דף ל ע"ב. ת"ר הבא לקבל דברי חברות צריך לקבל בפני שלשה חברים. זקן ויושב בישיבה אין צריך לקבל בפני שלשה חברים שכבר קבל עליו משעה שישב. אבא שאול אומר אף ת"ח אין צריך לקבל בפני שלשה חברים ולא עוד אלא שאחרים מקבלים בפניו. אמר רבי יוחנן בימי בנו של רבי חנינא בן אנטיגנוס [שהיה כהן גדול] נשנית משנה זו [דאפילו תלמיד חכם צריך לקבל] ומפרש רבי יוסי דטעמא דמיום שחרב בית המקדש נהגו כהנים סלסול [מעלה] בעצמן שאין מוסרין את הטהרות לכל אדם. ועינינו הרואות דדברי הר"ב מעורבים דמ"ש בתחלה ואפילו היה תלמיד חכם וכו' אלא א"כ היה זקן וכו'. הם דברי ת"ק ומשחרב בית המקדש. ומ"ש אח"כ דת"ח אין צריך בפני שלשה וכו' הם דברי אבא שאול וקודם שחרב בית המקדש. אי נמי אף לאחר שחרב בהמ"ק וכרבי יהודה שהקפיד על בנו של רבי חנינא שלא רצה למסור טהרות לתלמיד חכם ואמר שמבזה ת"ח כדאיתא התם. ומכל מקום מי שאומר זקן סבירא ליה דת"ח צריך קבלה. ומי שאמר דתלמיד חכם אין צריך קבלה דין תלמיד חכם שוה לדין זקן ואין חילוק ביניהם כלל. [*ואין לומר ולחלק דתלמיד חכם צריך הרגל מה שאין כן הזקן. דליתא לפום סוגיא זו דהא דאין צריך לקבל טעמא מפני שאנו מאמינים לו וא"כ הרגל למה לי. וכן מוכח שם בהדיא. והרמב"ם בפירושו דפסק כאבא שאול לא הצריך שלשים יום אלא לשאינו תלמיד חכם ומינה לזקן אע"פ שת"ח צריך קבלה. ובחבורו מוכח יותר דלת"ק אין צריך שום הרגל לזקן. ור' יהודה שמצינו דלא סלקא דעתיה להא דאמר ר"י נהגו כהנים סלסול וכו' מ"מ לא אמר שום דבר לחלק כלל]. והר"ש כתב כדברי ת"ק וטעמו שהעתיק הירושלמי דלא תני התם להא דאבא שאול. והרמב"ם בפירושו כתב לדאבא שאול אבל בחבורו פ' עשירי מהלכות משכב ומושב פוסק כתנא קמא ומשחרב בית המקדש:

אינו מוכר לעם הארץ לח ויבש. לשון הר"ב שאסור לגרום טומאה וכו'. ועיין מ"ש במ"ו פ"ו ועוד במשנה ט פרק ד דעבודת כוכבים:

ואיני לוקח ממנו לח. כתב הר"ב אבל יבש וכו' ונאמן עם הארץ לומר הפירות הללו לא הוכשרו וכו'. הכי תני בירושלמי. וטעמא דהא דאין עם הארץ נאמן לומר שלא נטמאו לפי שאינן בקיאין בדקדוק טהרות וטומאות ולפיכך אע"פ שהוא ישראל וישנו בתורה ובמצות אינו נאמן לטהרות כמ"ש הרמב"ם בריש פ"י מהלכות משכב ומושב. והלכך לענין לומר שלא הוכשרו נאמן לפי שאין זה צריך לשום בקיאות לדקדק. [*ועיין מ"ש במשנה ג פרק בתרא דמכשירין]:

ואינו מתארח אצל עם הארץ. ואפילו עישר את פירותיו בפניו וז"ש הר"ב והר"ש שלא יטמא וכו':

ולא מארחו אצלו בכסותו. כתב הר"ב דכסות עם הארץ טומאתו חמורה וכו'. עיין משנה ה פרק ז דטהרות וסוף פרק ב דחגיגה:

בכסותו. כתב הר"ב שמא ישבה עליהן אשתו נדה ובגדי עם הארץ מדרס וכו'. וכ"כ הר"ש עיין מ"ש בס"ד בסוף פ"ב דחגיגה:

אף לא יגדל בהמה דקה וכו'. כתב הר"ב שלא ירעו בשדות אחרים. ובסוף פרק ז דבבא קמא מפרש בענין אחר ושם אפרש בס"ד:

משנה ד

הנחתומים. כתב הר"ב וכן הר"ש נחתום חבר וכו' ודוקא כשמוכר לחבר וכו' אבל אם מוכר לעם הארץ וכו': והא דתנן לעיל אין חבר רשאי למכור לעם הארץ לח ויבש וכו'. ודוחק לומר דהכא באם עבר ומכר לעם הארץ קאמרי. ואפשר לומר דחבר דהכא לאו דוקא אלא נאמן בלבד דודאי לא בעינן הכא אלא נאמן למעשרות ולאו לענין טהרה עסקינן. וכה"ג במשנה ח פרק ה. ועי' בסוף פ"ו. ועוד אפשר לומר דהכא אליבא מאן דסבירא ליה דמותר לגרום טומאה וכו' פי' לה בחבר וכו'. ועי' מ"ש בפרק ו משנה ו:

כדי תרומת מעשר וחלה. מפורש בריש פ"ה. ומ"ש הר"ב מתוך ששוטרי המלך וכו'. גמ' פ"ק דיומא [ע.] ולקמן בריש פ"ה מפרש הר"ב דהכא בנחתומים המוכרים במדה דקה עסקינן ומהני תרי טעמי דמפרש הכא בחנונים לכך חייבוהו בתרומת מעשר וחלה כמ"ש שם. ופטרוהו ממעשר שני מתוך ששוטרי וכו' כמ"ש הכא. ולא קפדינן אתינוקות בטבול למעשר שני בדמאי:

הסיטונות. כתב הרשב"ם בסוף פ"ה דב"ב סיטון חטין בלשון יון ומשום שקונה הרבה חטין ביחד קורא לו סיטון ע"כ. והוסיף הר"ן ועל זה נקרא כל תגר גדול בין מיבש בין מלח סיטון שהוא שם יוני למוכר סחורות הרבה ע"כ. אבל התוס' דב"מ דף מח ע"א כתבו דלא נקרא סיטון אלא מוכר בלח. ונראה לי ראיה לדבריהם מדתנן הכא הסיטונות

ומוכרי תבואה דש"מ דסיטונות לאו מוכרי תבואה הן שהוא ביבש. ולשון הר"ב שכתב סיטונות הם הסוחרים הגדולים הקונים תבואה וכו'. איני יכול ליישבו דהא ומוכרי תבואה תנן. ולשון הר"ש הסיטונות דרכן לקנות פירות מרובין ומוכרין לחנונים. וגם זה הפירוש דחוק דאם כן תרתי ביבש למה לי. ועוד דלקמן מפרש מתניתין גסה דלח. ולהר"ב והר"ש לח מאן דכר שמיה:

משנה ה

את שדרכו להמדד בגסה ומדדו בדקה טפלה דקה לגסה וכו'. פירש הרמב"ם כל הדברים שדרך בני אדם למכור במדה גסה מותר לו למכרן דמאי ואע"פ שהוא מודד במדה קטנה וז"ש טפלה דקה לגסה. ואם הדבר נמכר ממה שדרך בני אדם למדוד אותם במדה דקה שאינו מותר למכרו בדמאי כמו שאמרתי לא יהיה מותר לו מכירתו דמאי ואפילו למדוד אותה במדה גסה שר"מ הולך אחר הדבר הנמכר ע"כ. והר"ב מפרש ע"פ גירסא האחרת. [*ומ"ש ופטור כשהוא מוכר בגסה ולא אמרי' וכו'. כ"כ הר"ש וטעמו נראה לי דר"מ הולך אחר המדידה היאך היא ולא אחר הדבר הנמכר מה שהוא] ובסדר המשנה דירושלמי כגירסת הר"ב אבל בגמרא שם הובאה כגירסת הרמב"ם. וכן תני רבי חייא כגירסתו:

דינר. כ' הרמב"ם שיעור הדינר ששה זוזים מכסף. ומשקל כל זוז ששה עשר שעורים ע"כ. וזוז שכתב רוצה לומר מעה כמ"ש במ"ו פ"ו דפאה:

פרק ג

משנה א

מאכילין את העניים. וטעמא כתב הר"ב בפ"ק משנה ד וריש פ"ז דברכות ומ"ש הר"ב והרוצה לעשר יעשרן עיין פרק ה משנה ה. ועי' עוד מה שאכתוב בסוף מתניתין בס"ד:

האכסניא. פי' הר"ב חיל של מלך ישראל וכו' אבל אם לנו וכו'. איכא דמוקי הכי בירושלמי. ועיין מ"ש בספ"ק דעירובין בס"ד:

נמצאו כל האדם אוכלין מתוקן. כתב הר"ב וב"ש לטעמייהו דאמרי וכו' בפ"ג דברכות דף מז (ובשבח קכז:) ובסוף פ"ק דעירובין [דף יז:] ובפ"ג דעירובין דף לא אמר רב הונא תנא בש"א אין מאכילין את העניים דמאי:

והרוצה לתקן יתקן. כתב הר"ב בשם הרמב"ם שלא הותר הדמאי לעניים אלא כשאוכלין אכילה אחת אצל בעל הבית אבל הפירות שיבואו לידם וכו'. ולשון הרמב"ם בפירושו אבל כשיחלקו עליהם הקופה ונפל לכל אחד מהם חלק טוב ובא ברשותו וכו' עכ"ד. והלכך לא קשיא אדתנן בפ"ק משנה ד דמערבין בדמאי במגו דחזי ליה וכו'. דאין צריך

לערב בחלק טוב רק כפי שיעור. ואע"ג דערובי תחומין צריך שיעור שתי סעודות כדתנן בפ"ח דעירובין [מ"ב] אכתי לא הוי אלא כעני האיכל אצל בעל הבית דהא תנן בסוף פאה שבת נותנין לו מזון שלש סעודות דהא כולה טעמא דמאכילין העניים דמאי אצל בעל הבית להרמב"ם כמ"ש כדי להקל עלינו הצדקה. אבל קשה טובא על הר"ב שפירש לעיל במאכילין את העניים וכו' והרוצה לעשרן יעשרן ואם כן היינו הך דסיפא והרוצה לתקן יתקן ואין אנו צריכין למה שמחלק הרמב"ם בין אכילה אצל בעל הבית וכו' אלא דלעולם הרוצה לתקן יתקן וז"ש הר"ב לעיל מן הירושלמי הוא וקשיא על הרמב"ם. ובאמת שבחיבורו חזר בו שכן כתב שם בפרק עשירי מהלכות מעשר מותר להאכיל את העניים ואת האורחים דמאי וצריך להודיען והעני עצמו והאורח אם רצו לתקן מתקן. גבאי צדקה גובין סתם מכל אדם ומחלקין סתם והרוצה לתקן יתקן ע"כ. ולענין דקדוקו מדקתני מאכילין ולא תני אוכלין וכו' נראה לי דלהכי תנן מאכילין דרשאי לתת לתוך ידם מה שאין כן רופא חבר אינו רשאי לתת לתוך ידו של חולה מדמאי של החבר אע"ג דבשל חולה רשאי כדפסק שם הרמב"ם מהירושלמי. ואפשר נמי דהכא אפילו מאכילין לתוך פיהם אע"ג דבשל חולה אינו רשאי בעניים הקילו יותר. אבל נ"ל יותר פי' קמא דלתוך ידו אשמעינן מלומר דהקילו בעניים יותר מבחולה:

משנה ב

לא ישליך עד שיעשר. כתב הר"ב והני מילי בירק הנאגד דאי בשלא נאגד אכתי לא אתחייב במעשר. ומסיים הר"ש דתנן (בפ"ק דמעשרות) ירק הנאגד משיאגד. וקודם לכן כי משליך הרי מפקירו והפקר פטור מן המעשרות. ובירושלמי מפרש טעמא דהזוכה זוכה בדקה ואין המפקיר מפקיר בגסה. כלומר זה שהשליך והפקיר לא דמי למודד בגסה דאמרינן בפרקין דלעיל שפטור מלעשר והזוכה דהיינו אותו שימצאם מלקט מעט מעט דהיינו דקה ע"כ. והיינו נמי טעמא דסוף פרק קמא דפאה דלאחר שנתמרחה התבואה אינו נותן משום הפקר:

ונמלך. חזר בעצתו תרגום איעצך אמלכינך. הרמב"ם:

עד שיעשר. כתב הר"ב דמכי אגבהינהו וכו'. לטעמיה אזל כמו שפסק במשנה ד מפ"ק דקדושין שכל שדרכו בהגבהה אינו נקנה אלא בהגבהה וכדמסיק במשנה ז פרק ה דב"ב. ואע"ג דסיפא דמתניתין תנן מפני שלא משך לאו דוקא אלא כלומר שלא קנאו כדין הקנייה ורוב דברים הנקנים הם במשיכה. וכהאי גוונא תירצו בתוספות בבא בתרא דף פו ע"א בדבור המתחיל אבל וכו'. ובפ' מי שמת פריך ממלוגמא דשטרי והא לא משך לאו דוקא נקט משך אלא כלומר והא לא הגביה ע"כ. וכן צריך לתרץ בסוף שביעית כמ"ש

שם בסייעתא דשמיא. ועי' במ"ז פ"ה דב"ב. וז"ש הר"ש במשנתינו כבר קנה במשיכה או בהגבהה. ומעתה לא קשיא נמי על הרמב"ם שהוא פוסק בפרק ג מהלכות מכירה המקבץ עצים או פשתן וכו' שהרי אפשר להתיר האגוד ולהגביה עץ עץ וכן כל כיוצא בזה ע"כ. ובפ' י"א מהלכות מעשר העתיק משנתינו כצורתה משך. ובפירושו ג"כ כתב דמטלטלים אינם נקנים [בנתינת] ממון אבל עיקר זכותם במשיכה ולא קשיא דמשיכה לאו דוקא אלא שהשאילו לשון משיכה לקנייה ואפילו כי איכא בהגבהה. [*וז"ל הרמב"ם בפירוש משנה ד פרק קמא דקדושין כל מה שדרכו בהגבהה אינו נקנה אלא בהגבהה ואפילו שאנו אומרים בו שקנה במשיכה. ועי' מ"ש שם משנה ה בשם הר"ן]:

עד שיעשר. כתב הר"ש בירושלמי ולא נמצא עושה תקלה לבאין אחריו פירוש שיסברו הכל דמאי ויפרישו ממה שתקן זה שהוא פטור על השאר שהוא חייב ומשני עושה אותן צבור לפניו ויקבעם לתוך פירותיו ע"כ. ותו בירושלמי ולא כן תני קובע הוא אדם מעשרותיו של חבירו לתוך פירותיו ואפילו עושה תקלה לבאים אחריו:

שאינו מחוסר. גירסת הר"ב והר"ש מעושר וכן הוא בסדר המשנה בירושלמי. ופירשו בו מחוסר שכן לא יקפיד האומר מלומר מעושר במקום מחוסר. ומצאתי לו חבר בילקוט פ' ראה [רמז תתצ"ג] עשר תעשר שלא תתחסר. ואין תימה כי העי"ן והחי"ת ממוצא הגרון והשי"ן והסמ"ך ממוצא השינים. וזה שהוסיפו תיבת שלא. לפי שאחרי שדרשו כאילו כתב עשר תתחסר הוקשה שאי אפשר לומר שיצוה הש"י שיעשר ועל ידי כן יתחסר אלא שהוא כאילו כתוב עשר או תתחסר ואתיא כמ"ד דלא בעינן או לחלק דממילא משמע וכדאיתא פרק ח' דב"מ דף צד. וז"ש עשר שלא תתחסר היינו כפי הענין אבל הדרשא תדרש עשר תתחסר כלומר עשר או תתחסר:

היה עומד ולוקח. כתב הר"ב ולא נטלם וכו'. פירש הרמב"ם אבל היה המוכר מונה ומיחד אותם לקונה ע"כ. ודתנן לשון מותר להחזיר היינו להחזירם מן היחוד. אי נמי איידי דרישא נסיב נמי בסיפא לשון להחזיר:

טוען. פי' הר"ב משאוי. וזאת המלה בלשון הקודש טעט את בעירכם (בראשית מה) . רמב"ם:

משנה ג

המוצא פירות בדרך. ונקבעו למעשר. דומיא דפירש הר"ב במתניתין דלעיל ובהכי אוקמה הרמב"ם למתניתין דהכא כמו שנראין דבריו בפי"א מהל' מעשר. ועיין בפרק ב דמסכת מכשירין:

ונמלך להצניע לא יצניע עד שיעשר. וכ"ש אם יאכלם בעצמו שלא יאכל עד שיעשר. דהא בהוקבעו למעשר עסקינן כמ"ש אלא קמ"ל דאף להוציא מתחת ידו דבר שאינו מתוקן אסור וז"ל הרמב"ם בפרק הנזכר נטלן לאכלן ונמלך להצניע לא ישהה אותן עד שיעשר כדי שלא יהיה תקלה לאחרים ואם מתחלה נטלן שלא יאבדו הרי זה מותר להשהותן אצלו עד שירצה לאוכלן או לשלחן או למוכרן יעשר אותן דמאי ע"כ:

להצניע. ל' הרמב"ם לשמור ולגנוז וזאת המלה מצויה בלשון הקדש יהצנע לכת עם אלהיך (מיכה ו':ח'):

שלא יאבדו. פי' הר"ב ולא נתכוין לזכות בהן. עי' מ"ש במשנה ג פרק ג דב"ק:

רבי יוסי מתיר בודאי ובלבד שיודיענו. לשון הרמב"ם ר"ל כי הוא מותר לו לשלוח טבל ולהודיע למי שישלחנו שהוא טבל ואינו חושש ר"י שמא אם נתיר לו זה ישלח לו ולא יודיענו ע"כ. ומדבריו למדנו טעם למ"ש הר"ב והר"ש מהירושלמי דמודה רבי יוסי שבדמאי אסור דמשום שהוא דמאי מודה רבי יוסי שיש לחוש שמא לא יודיענו. ועי' פ"ה מ"ח:

משנה ד

למעשרות ולשביעית. לא הוי זו ואצ"ל זו דהא דתנן בסוף פרקין. דשביעית חמירא להו. באתרא דר' יהודה הוי הכי כדאי' בש"ס פ"ד דבכורות [דף ל. ובגיטין נד.] ושם במשנה דסוף הפרק דשקולים הם. והיינו בכל מקום חוץ ממקומו של ר' יהודה:

כפירותיו. כתב הר"ב והרמב"ם ופירות של עובד כוכבים פטורים. ומוקי לה בחיבורו סוף פי"א מה' מעשר במפקיד חולין מתוקנים. וז"ש הר"ב ברישא שמא החליפו אלו המתוקנים:

משנה ה

מעשר את שהוא נותן לה. כתב הר"ב דאין חבר מוציא מתחת ידו דבר שאינו מתוקן. ירושלמי. וצ"ע אמאי לא תנן הכי לעיל בטוחן עובד כוכבים שנחשד להחליף בקופות אחרות של ישראל ונמצא שישראל אחר שהחליף בישלו ויבא לידו פירותיו של החבר בלתי מתוקנים. ואפשר דהואיל ויד עובד כוכבים באמצע והחבר אינו מוציא מידו ליד ישראל לא הוי בכלל אין החבר מוציא מתחת ידו וכו':

אין אנו אחראין לרמאים. וכתב הר"ב ורבי יוסי סובר דלגזול היא מתכוונת. וכן כתב הר"ש. וכלומר דבהא פליגי רבי יוסי ורבנן דרבנן סברי דלטובה מתכוונת כמו שכתב הר"ב בפי' דת"ק. אבל אי ידעינן דמכוונת לגזול בזה אין אנו אחראין אף לרבנן. והכי קאמר רבי יוסי אין אנו אחראין ובזה אתם מודים. ואני אומר שזו הפונדקית גם בכלל

הרמאים היא שכוונתה לגזול. ובזה מתיישב קושית התוס' בפרק קמא דחולין דף ו שהקשו על פירוש רש"י בדברי תנא קמא דלטובה מתכוונת. והאמר ר' יוסי לתנא קמא אין אנו אחראין לרמאים והביאה הר"ש ובמה שכתבתי הותרה הקושיא. וניחא לפי זה דאף תנא קמא סבירא ליה דאין אנו אחראין לרמאים דהא אשכחן הכי לרבן שמעון בן גמליאל במשנתנו דריש פ"ה ממסכת מעשר שני דסבירא ליה הלעיטהו לרשע וימות ואין אנו חוששין שמא יאכל דבר איסור. והלכה כמותו כדאיתא בגמרא פרק מרובה (בבא קמא דף סט.) וכן פסק הרמב"ם בפרק ט מהלכות מעשר שני. אבל בירושלמי דמעשר שני ודפרקין רבי יוסי ורבן שמעון בן גמליאל שניהן אמרו דבר אחד וכו' מסתברא ר' יוסי יודי לרבן שמעון בן גמליאל וכו'. ורבן שמעון בן גמליאל לא יודי לרבי יוסי שאין דרך חבר להיות מוציא מביתו דבר שאינו מתוקן. ע"כ. משמע כדעת התוספות דלתנא קמא אע"ג דרמאי הוא סבירא ליה דאחראין אנן לרמאין. ורש"י והר"ב פירשו כגמרין דלעיל. וכתב עוד הר"ש דלא דמי הכא לעלי ירק דלעיל (במשנה ב דלא ישליך עד שיעשר) דהנוטלן אינו נוטלן בגזל דאפקורי מפקרי להו:

משנה ו

לחלוף את המתקלקל. וגבי פונדקית לא תני המתקלקל. היינו כדמפרש רש"י בפרק קמא דחולין לפי שאכסנאי תמיד סומך על הפונדקית לפיכך חוששת ביותר:

אמר רבי יהודה וכו'. כתב הר"ב בירושלמי מפרש דקמייתא נמי מלתא דר' יהודה היא והכי קאמר וכו'. ותו התם ורבנן אמרי הנותן לחמותו כנותן לשכנתו כהדא דתני הנותן לשכנתו פת לאפות לו או תבשיל לעשות לו אינו חושש לא משום שביעית ולא משום מעשרות. ומזה אני תמה על הר"ב שפסק כר' יהודה ונמשך אחר הרמב"ם בפירושו שכתב והלכה כר' יהודה בשני המאמרים שחכמים מודים לו. והרי התבאר בש"ס שחכמים חולקים עליו. [*וכוותייהו סתם לן התנא בסוף פרק ד' דבכורות]. ובחבורו פרק י"א מהלכות מעשר חזר בו ופסק כהנך רבנן.

שאינה חשודה וכו'. עיין מ"ש במשנה ד' בסייעתא דשמיא:

פרק ד

משנה א

חשכה מוצאי שבת. רצה לומר ליל ראשון אחר צאת הכוכבים אבל בין השמשות במוצאי שבת אוכל על פיו מפני שלא נגמר היום. הרמב"ם:

מוצאי שבת לא יאכל. לשון הרמב"ם פרק י"ב מהלכות מעשר הרי זה לא יאכל מאותן הפירות למוצאי שבת עד שיעשר דמאי על הכל על שאכל בשבת ועל הנשאר שלא הקילו והאמינוהו אלא לצורך אותו שבת [*ע"כ. אבל בחול לא האמינוהו בסמך שאילת שבת משום דאיכא למיגזר אטו שאילת חול. כך מנאתי בפירוש שהזכרתי]:

עד שיעשר. לשון הרמב"ם ז"ל תרומת מעשר ומעשר שני המחוייבים לדמאי כמו שבארנו ע"כ. לפי שתרומת מעשר גם היא מעשר מן המעשר לכך קראוהו בכלל מעשר. ועוד מצאנו בדברי רבי אליעזר במשנה ג פרק ו מעשרות שם לכלל מתנות כהונה ואף לתרומה גדולה. ועי' פרק ז משנה ו. ועיין לשון הירושלמי שאעתיק במשנה ד פרק ב דמעשרות:

אמר לו אחד וכו'. לא יאכל וכו' כסתם [משנה] דסוף פ"ד דבכורות כל החשוד על הדבר לא דנו ולא מעידו והר"ב סובר דזו וזו הלכתא נינהו וכמו שאכתוב במ"ו בס"ד:

למקומה. כתב הר"ש סתמא [כדאמר] בירושלמי תרומת מעשר של דמאי שחזרה למקומה מדמעת שלא במקומה אינה מדמעת [*ר"ש אומר בין למקומה בין שלא במקומה אינה מדמעת] והך פלוגתא דוקא בדמאי ולא בודאי עכ"ל. [*ועי' לקמן]:

רבי שמעון אומר. ל' הרמב"ם וחכמים אינם מודים לו וכו' והיינו דתנן ר"ש אומר. ולא אמר ר"ש. [*והא דכתבו הר"ב והרמב"ם דהלכה כרבי שמעון דגמרין פרק ד דחולין (עה.) ובשאר דוכתי איפסיק הכי כ"כ בכ"מ. ועוד בירושלמי אתא עובדא קמיה דרבי חנינא והורה כר' שמעון]:

שואלו ואוכלו על פיו. פירוש אם שהפרישה החבר או העם הארץ בפנינו לפי שיודע שלא נאמינהו ונפלה למקומה דהיינו לצ"ט שמהם הופרשה שואלין את העם הארץ אם כבר תיקנה גם כן לעצמו שנמצא שלא היה צריך לתרומת מעשר זאת להפרישה ואין כאן דימוע. וסומכין עליו מפני שאימת דימוע עליו כך פירש"י בפרק ד דחולין דף עה. גם הראב"ד בהשגותיו לפרק י"ב מהלכות מעשר. והרמב"ם מפרש שאם יפריש עם הארץ תרומת מעשר לפנינו בתחלה ונפלה [*לפנינו בין למקום אחר בין למקומה (כמ"ש לעיל לר"ש דבירושלמי וכ"כ בכ"מ אבל לא נתן טעם למה פסק כר"ש וצ"ע)] דמדמעת אם יאמר העם הארץ שחזר והתקינה אוכלין על פיו. ופי' בעל כ"מ דהיינו שיאמר שנתערבה עם פירות חולין שלא במתכוין עד שעלתה בק"א:

משנה ב

המדיר. פי' הר"ב דא"ל קונם מה שאתה נהנה לי. ור"ל משלי. [*ועיין לקמן בדבור המתחיל ובשבת שניה וכו']:

חבירו. בפרק ב כתב הר"ש בפי' הירושלמי חבירין מלשון חבירו ולא לשון תלמידי חכמים אלא בני אדם דגייסי גבי הדדי קרי להו חבירים ע"כ. והכא נמי אע"ג דהואיל ואינו מאמינו וכו' א"כ הרי הוא אינו עם הארץ כי הם מאמינים זה לזה אפילו הכי קרי ליה חבירו לענין דגייס ביה וכיוצא בזה כתבו התוס' בפרק ג דסוכה משנה י"א:

בשבת הראשונה. פי' הר"ב של סעודת נשואין וכ"כ הר"ש. ועיין בפירושם פירוש אחר בריש פ"ז:

[*ואע"פ שאינו מאמינו. ק"ל שהוא כפל ולגירסת ירושלמי מיושב קצת]:

ובשבת שניה אע"פ שנדר ממנו הנייה. כלומר אע"פ שההדרה שאמרנו היתה באיסור הנייה ממנו כמ"ש הר"ב דאמר ליה קונם וכו'. וכ"כ שם הר"ש. אבל להרמב"ם אתיא כפשטה. דרישא המדיר וכו' פירש ר"ל הנשבע על חבירו. וכ"כ בחיבורו פרק י"ב מהלכות מעשר ואם כן שפיר תנא בסיפא אע"פ שנדר הנייה דהא אכתי לא איירינן בהדרת הנייה וצריכין לומר לפירוש הרמב"ם שמפרש שהשביעו דהיינו שענה אמן כדתנן בסוף פרק ג דמסכת שבועות מפי אחרים ואמר אמן:

לא יאכל עד שיעשר. ואף על פי שאמר ליה מעושרין הן. דלא דמי ללוקח פירות דלעיל דכשכבר לקח והרי הן שלו התירו לו שיסמוך בשבת על פיו אבל הכא לא התירו לו שיאכל עם העם הארץ על פיו אלא בשבת הראשונה מפני דרכי שלום. אבל אין לחלק דלעיל בלקח פירות מעם הארץ ואין לו מה יאכל. שהרי פסק הרמב"ם מהירושלמי דאפילו היה לו פירות מתוקנים מאותו המין:

משנה ג

אין אדם צריך לקרות שם למעשר עני וכו'. פי' הר"ב דלא נחשדו עמי הארץ וכו' וחכמים אומרים אעפ"כ קורא לו שם שהרי אינו מפסיד כלום וכו'. וקשה דבריש מכילתין מפרש דעמי הארץ חשודים על מעשר עני. וז"ל הר"ש. בפרק אלו הן הלוקין (מכות דף יז) בעי רב יוסף למימר דמר סבר טביל ומר סבר לא טביל אמר ליה אביי אי הכי אדמפלגי בספיקו ליפלגו בודאי אלא דכולי עלמא טביל והכא בהא קמיפלגו מר סבר לא נחשדו עמי הארץ על מעשר עני דכיון דממונא דידיה הוא אפרושי מפריש. ומר סבר נחשדו כיון דטריחא ליה מלתא לא מפריש. ובירושלמי מפרש רב הונא רבי אבא בשם רב האוכל פירותיו טבולין למעשר עני חייב מיתה מאי טעמא דר' אליעזר מכיון שיודע שבעון מיתה הוא מפריש. מאי טעמא דרבנן בלא כך קורא לו שם וא"צ להפריש. כלומר בלא כך שיפשוט לך שמפריש. הא סגי בקריאת שם הלכך אין לחוש אם נחמיר עליו לקרות מספק *)מעט. והיינו כההיא שיטה דמכות דרבי אליעזר סבר על מעשר ראשון ומעשר שני נחשדו

דלא מפרשי להו. הראשון משום תרומת מעשר דאית ביה והשני משום דבעי אסוקי לירושלים. אבל מעשר עני מפריש. ורבנן סברי אפילו הכי חשודין הן הלכך הלוקח קורא עליו ואין צריך להפריש וליתן לעני עכ"ל הר"ש. וכלומר הירושלמי הכי קאמר דרבנן לדבריו דרבי אליעזר קאמרי לדבריך דסברת דלא נחשדו והיינו דקאמרי בלא כך כלומר בלא זה שנאמר דנחשדו כסברתנו אלא שנפשוט ונודה לך שמפריש ולא נחשד הא סגי בקריאת שם וכו'. והר"ב שהוסיף על מלתייהו דרבנן דאמרי קורא לו שם וכתב הוא אע"פ וכו' אינו מפסיד. נתן מקום לטעות לומר דהכי סבירא להו לרבנן והרי מפורש דדוקא רבי אליעזר הוא דסבירא ליה הכי. אבל אפשר שהר"ב סובר דירושלמי חולק עם הבבלי וסבירא ליה דאף לרבנן לא נחשדו וכפשטא דמימרא דירושלמי. וא"כ הא דפירש בריש מכילתין אתיא כש"ס דבבלי והא דהכא כירושלמי. ואף הרמב"ם בפירושו ובחבורו פרק ט מהלכות מעשר כתב שסברת חכמים שיקרא שם למעשר עני גזירה משום מעשר שני דהא מעשר עני בשלישית וששית במקום מעשר שני שבשאר שני השבוע ע"כ ס"ל נמי דלא נחשדו לרבנן כמו הירושלמי והוסיף טעם לשבח. אבל צ"ע דלא פירש כש"ס דידן וסוגיא זו נשנית עוד בפרק ואלו נדרים (דף עו) [צ"ל פ"ד] ע"ב. רבי אליעזר סבר לא נחשדו עמי הארץ על מעשר עני כיון דאילו מפקיר נכסיה והוי עני ושקיל ליה הוא לית ליה פסידא ורבנן סברי נכסי לא מפקר איניש דמרתת דלמא זכי בהו איניש אחרינא הלכך נחשדו ושנויא דרבא ארומיא דמתני' ובריייתא דהתם קאי נמי לאביי והראב"ד לא השיגו בזה וגם בעל כ"מ לא העיר בזה כלום:

משנה ד

מי שקרא שם וכו'. רוצה לומר בע"ש. וכן מפורש בהר"ש. וכתב הר"ב שאמר וכו' יהא מונח בצפונו או בדרומו ומסיים הרמב"ם בפירושו וסימן עליו:

לתרומת מעשר וכו'. כתב הר"ש ולתני תרומה גדולה של ודאי ומסיק משום דלאו אורחיה לשהותה ורגילין להפרישה לאלתר אפילו **)הביאה לבית כדאמר בירושלמי פרק ג דמעשרות אי אפשר לגורן שתיעקר אלא א"כ נתרמה תרומה גדולה וגם לפי שאין צריך לטרוח במדידה ואדרבה מצוה באומד עכ"ל. ועיין בדברי הר"ב ריש פרק ו ודלא תני מעשר ראשון של ודאי לפי שאע"פ שקרא שם ויפרישה ויתנה בשבת ללוי אין לו בו תועלת בשבת זה שאינו יכול לקרות שם ולהפריש בשבת התרומ' שבמעשר דהוי כמתקן מנא כדתנן בפ' ה דביצה:

לא יטלם. לשון הר"ב כדי ליתנם לכהן וכו'. וז"ל הר"ש ולא יטלם לאו דוקא אלא כלומר לא יטלם כדי ליתנם לכהן וכו'. וכך הם דברי הרמב"ם. ור"ל דלהפריש המתנות אחר

שקרא שם מע"ש אינו אסור בשבת שאין אסור אח"כ אלא בהולכת המתנות לכהן. ועי' במשנה ד פ"ז ומה שאכתוב שם בס"ד. והא דאמרינן שאסור ליתן מתנות לכהן ולעני בשבת לפום מסקנא דמפ' הר"ב במ"ו פ"ק דביצה אתיא כבית שמאי. ועיין עוד שם דמתנות דאמרן אין כל מתנות כהונה שוין בזה:

משנה ה

ממי שהוא נאמן. פירש הרמב"ם וז"ל. איש נאמן על טומאה וטהרה שאינו מאכיל איסור ולא טמא עכ"ל. ומה שמסיים שאינו מאכיל איסור לאו בכל איסורין קאמר דכל ישראל בחזקת שאינם אוכלים דבר איסור אלא לענין יין בשר גבינה וחתיכת דג בלבד הוא שאמר. וכמ"ש בסוף פרק י"א מהלכות מאכלות אסורות. והכא לא אצטריך לאשמעינן נאמנות דאיסורים. דמכילתין לענין מעשרות וטומאה איירי. ולהכי בתחלת דבריו לא כתב איסור אלא לבסוף אשמעינן מלתא דאיסור אגב אורחיה. [*ומיהו קשה דטומאה מאי שייכא הכא ורש"י פירש בפרק ה דבכורות [דף לו] ממי שהוא נאמן *)שלא לקח מע"ה או שהוא לקח מע"ה ומעשר דמאי]:

הלך ליקח וכו'. אינו נאמן. וא"ל דנהמניה במגו דאי בעי אמר שמצאו ולקח ממנו דאין זה מגו טוב שמתירא שימצא בדאי אם יבא אותו פלוני וישאלהו זה ששלחו:

משנה ו

אמר לו אחד אני אינו נאמן איש פלוני נאמן. [*כך העתיקו התוספות פ"ב דכתובות דף כד ע"א]**) ולשון הרמב"ם פרק י"ב מהלכות מעשר אמר לו איש פלוני וכן הוא בס"א:

הרי זה נאמן. כתב הר"ב קולא הוא שהקילו באכסנאי ירושלמי משני הכי אדמקשה ועד אחד נאמן ומתניתין דריש פירקין מוכחת נמי הכי דאינו נאמן אף על של אחרים דחשיכה מוצאי שבת לא יאכל על פיו וכסתם דבכורות כמ"ש שם. ועיין מ"ש בזה במ"ד פרק ה דבכורות:

מי כאן מוכר ישן. פי' הר"ב שירא שמא יאכילהו חדש קודם שיקרב העומר וכו'. והקשו התוספות בפ"ב דכתובות דף כד דהוה ליה למימר של חבירו אינו חדש כדאמר אינו מתוקן (במשנה דלקמן) ועוד היאך קנה ממי ששלחו אצלו והלא הוא בעצמו אומר שאינו נאמן ועוד מדקא שאיל להיאך מי מוכר ישן מכלל מה שקנה ממנו כבר היה חדש או שביעית והלא לא הלך אצלו אלא לפי שהוא נאמן. [*ועוד הקשו ממתני' דלקמן כמו שאכתוב שם בס"ד]. ופירוש הקונטרס. שלי חדש ואינו יבש כל צרכו דסתם ישן טוב מן החדש כדאמרינן באיזהו נשך (דף עב:). היו חדשות מד' וישנות מג' ובמשנה דלקמן לרבותא דר"י נקטיה ע"כ. ולשון הרמב"ם בפ' י"ב מהל' מעשר נמי כפי' הקונטרס שכתב

שאל לו מי כאן מוכר יין ישן וכו' ביאר והוסיף יין מהאי טעמא דבמשובח עסקינן ויין ישן משובח מן החדש כדאמרינן בפ"ק דקדושין דף כ לענין עבד עברי שלא תהא אתה שותה יין ישן והוא שותה יין חדש. [*וכה"ג שנינו באבות פ"ד יש קנקן חדש כו']:

משנה ז

רי"א נאמנים. פי' הר"ב בדמאי הקילו משום חייהם של בני העיר. ירושלמי. ומסיק מה טעמיהון דרבנן מצויין הן להתפרנס מעיר אחרת ע"כ. ועי' מ"ש מ"ח פ"ב דכתובות. [*וממתניתין דהכא הקשו נמי התוספות שהבאתי בדבור דלעיל על הפי' דחדש משום איסור דא"כ הכא דהקילו הא תינח דמאי חדש וישן מאי איכא למימר]:

פרק ה

משנה א

אחד ממאה ממה שיש כאן. לשון הר"ב מכל מה שיש כאן משמע אף עם כדי שיעור חלה וכו'. כבר כתבתי בפ"ק מ"ג מדתנן התם וחלת דמאי פטורה מן המעשרות מה שנראה בזה לדעת הר"ב:

[***הרי זה**. פירוש זה האחד ממאה יהיה בצד זה מעשר והיינו קביעות מקום ולא ידעתי למה אומר כאן בצד זה ולא בצפונו או בדרומו כדלקמן אבל מ"ש הר"ב שלא יפרישם הוא כפי מ"ש הרמב"ם בפירושו אבל בחבורו פרק ט מהל' מעשר פיסקא ה כתב מפריש וכו' ומניחה בצד הפירות]:

ושאר מעשר סמוך לו זה שעשיתי מעשר וכו'. ומסיים הרמב"ם בפ"ט מהלכות מעשר לענין מעשר את הדמאי וה"ה ללוקח מנחתום דהכא וז"ל ונוטל אותה ונותנה לכהן שאינו רשאי להפריש תרומת מעשר קודם המעשר לכתחלה ע"כ. וז"ש הר"ב לעיל אדתני נוטל כדי ת"מ וחלה ולא שיפרישם מן הככר ע"כ. והטעם מפורש בפי' הרמב"ם שא"א להפרישה קודם המעשר שהיא לו תרומה ע"כ. וכמ"ש בכ"מ שאם אין המעשר היאך יפריש עשירתו. (ויש שם טעות סופר שצ"ל אבל תרומת מעשר קודם מעשר לא) ע"כ. ולפי שההפרשה היא לתרומת מעשר בלבד. אבל המעשר אין צריך להפריש דכיון שקרא שם ונטל תרומתו תו הוי הלוי המוציא מחבירו עליו הראיה הלכך קובע מקום ומסיים לאחד ממאה ולא לכל המעשר דהיינו לעשרה חלקים ממאה לפי שאח"כ יצטרך להפריש עוד אחד מהעשרה. ושתי קביעות מקום לשתי שיעורים למה לי. אלא קובע לשיעור אחד ממאה שזה יפריש אח"כ ואומר ששאר מעשר סמוך לו בלא שיעור רק קובע בסתם שאר מעשר סמוך לו:

והשאר חלה ומעשר שני כו'. כתב הרמב"ם והקשו בש"ס מפני מה הקדים הפרשת מעשר [ראשון] קודם החלה ואמרו כי הראוי להקדימה תחלה על המעשרות כולם כי נתחייבו בה כשנכנסו בא"י והוא שאמר הכתוב (במדבר ט"ו:י"ט) והיה באכלכם מלחם הארץ תרימו. אבל אחרו אותה מפני שקרא הכתוב שם מעשר ראשון ראשית ולא קרא שם מעשר שני ראשית ולפיכך תקנו להפריש אחר מעשר ראשון וקודם מעשר שני ע"כ. ופי' הר"ש דראשון שקראו הכתוב ראשית כלומר שיש בה תרומת מעשר ותרומה קרויה ראשית ע"כ. וא"ת והרי חלה נקרא נמי ראשית כדכתיב (שם) ראשית עריסותיכם לא קשיא דתרומה נקראת (דברים י"ח:ד') ראשית דגנך והדגן קודם לעריסה:

[***בצפונו או בדרומו**. שכן דרכם של בני אדם בהושטת ידם ליקח ממה שלפניהם שלוקחים ממה שאצל מימינו או שאצל משמאלו ושכנגד ימינו הוא שמאלו של אותו דבר לכן מקדים צפונו. נ"ל]:

משנה ב

נוטל א' משלשים ושלש ושליש. שחולק המאה לג' חלקים ומכל חלק נוטל עשירית העשירית ושלש העשיריות הן אחד מל"ג ושליש. וזה קל יותר משאם יקח ג' חלקים ממאה שיצטרך לחלק הצבור למאה חלקים [*וגם הוא קל יותר משאם מתחלק מתחילה לל"ג ושליש חלקים ונוטל אחד מהן אעפ"י שלשון המשנה כך משמע. נראה לפרש כמ"ש לפי שהחלוקה ההיא היא קלה ביותר אף מזו] ודתנן נוטל היינו כדפירש הר"ב לעיל ולא שיפריש וכמו שביארתי שם בס"ד. והרמב"ם פירשה גם בכאן:

אחד ממאה. פי' הרמב"ם ותהיה כוונתו בדבר הזה לג' חלקים. ונראה לי שצריך להיות לשליש החלקים:

תולין. דהכא במפריש גם תרומה גדולה ואסור לקרוא מעשר קודם לתרומה גדולה כדתנן בפרק ג דתרומות להכי קורהו חולין ולא מעשר כדלעיל. ועיין במשנה ז פרק ז מה שכתבתי שם:

ומאה חולין. פי' הרמב"ם חלק ממאה מכלל זה. וגירסת הר"ב והר"ש מהחולין:

זה שעשיתו מעשר וכו'. כתב הר"ב ולא שליש שלם אלא חסר דבר מועט וכו' ומתניתין אתיא כאבא אלעזר וכו'. ואיהו נמי שרי להפריש תרומת מעשר באומד וכו' עד כאן. וכלומר והשתא אין אנו צריכים לפרש שליש חסר דבר מועט כיון דבלאו הכי מתניתין כאבא אלעזר מדשרי להפריש הישראל תרומת מעשר דבודאי איירי מדמפריש תרומה גדולה וכן כתב הר"ש. וכן העתיקה הרמב"ם בפרק ג מהלכות תרומה לענין ודאי. וטעמו

דשרי להפריש תרומת מעשר באומד כתבתי בפרק ט דבכורות משנה ז. ומ"ש הר"ב בפ' כל המנחות הוא בדף נד ע"ב:

והשאר חלה. הכי קאמר כדתני בירושלמי הרוצה להפריש תרומה ותרומת מעשר וחלה כאחת וכמה הן אחד מעשרים ואומר אחד *)מכ' שיש כאן. ופירש הר"ש אחד מכ' דהיינו ה' סאה ממאה דשנים מהם תרומה גדולה ואחד תרומת מעשר ושנים לחלה שהיא אחת ממ"ח אלא דכן אין החשבון מצומצם עכ"ל. ור"ל לכך לא תני כך ולא כלליהו בחד בבא אלא תני בתחלה חשבון המצומצם יותר. ואחר כך קיצר ותני והשאר חלה:

משנה ג

ומן הצוננת על החמה. פירש הר"ב דס"ל כרבי אלעאי דאמר התורם וכו' וכוותיה סתים לן תנא בסוף פרק ב דתרומות. ועיין מה שאכתוב שם בס"ד:

מטפוסין. פירש הרמב"ם כמו דפוסים לפי שהיו עושין הלחם בדפוסים ע"כ ועיין בפירש"י לפ' תרומה (כה פ' כט):

רבי יהודה אוסר וכו'. פי' הר"ב דלא חייש לדפוסים. ופירש הרמב"ם במתניתין דלקמן כי הנחתום בעצמו המתקן הלחם אפשר שיעשה מעיסה אחת מינים הרבה מן הלחם בדפוסים משתני' זה מזה:

רבי שמעון אוסר וכו'. כתבו הרמב"ם והר"ב והלכה כרבי שמעון. עיין בסמוך:

משנה ד

רבי יהודה אומר מאחת על הכל. כתבו הרמב"ם והר"ב והלכה כרבי יהודה. ולעיל פסקו הלכה כר"ש והלא ר"ש אוסר בשני דפוסים. ור"י דשרי בפלטר משום דלא חייש לדפוסים. ובסוף הלכות מעשר פוסק הרמב"ם כר"י בנחתום ובפלטר ולענין חלה פוסק בריש פרק ו מהלכות בכורים להא דר"ש. ואם לא כוונו לומר הלכה כרבי שמעון אלא לענין חלה ובהא אף ר"י מודה כמו שכתב הר"ב והוא מהירושלמי ואף ר"י מודה בה ותני כן וכו' היה להם לומר והל' כר"ש בחלה שאין חולקים עליו. ודוחק לתרץ דלעיל פוסק הר"ב כר"ש לענין הכל והכא פוסק כרבי יהודה לענין חלה לאפוקי לרבי מאיר צריך שיתן חלה מכל דפוס ודפוס שזה דוחק לפי שמשנתנו במעשר שנויה:

משנה ה

וכן העני. ורוצה לעשר כדתנן בריש פרק ג והרוצה לתקן יתקן:

פרוסות פת. לשון הר"ש חתיכות לחם שנותנין לעני המחזר על הפתחים מלשון הלא פרוס לרעב לחמך (ישעיהו נ"ח:ז') :

פלחי דבילה. לשון הר"ש כשנתייבשו ודרוסות בעיגול מתעגל העיגול לפלחים שיש בפלח כמה דבילות עד כאן. ופלח מלשון פולח ובוקע (תהלים קמא):
אבל בזמן שמתנה מועטת. לשון הר"ב כלומר שמתנה אחת מועטת מחברתה וכו'. וחיישינן שמא מן הרוב מפריש על המועט. וכן כתב הר"ש. וכלומר דלא אתרמי לכל חד וחד דידיה הואיל ואין המתנות שוות ונמצא שהפריש מאחד על של שני ושמא זה חיוב וזה פטור. ולפי שלעולם המועט נכלל במרובה וכל דפריש מרובא פריש. הלכך נקטי שמא מן הרוב מפריש על המועט ואין הכי נמי דחשש בהפך נמי הוי שמא מן המועט על המרובה ושמא זה חיוב וזה פטור. אלא שדברו בהווה. ויש להרמב"ם בזה פירוש אחר וז"ל. לפי שנאמר מאחר שנתן זה הנותן מתנה גדולה איש נדיב הוא ולא יקשה בעיניו המעשר ונאמר שעל כל פנים הוציא המעשרות ויתעשר הכל דמאי ואם היתי מתנה מועטת נחשב עליו שהוא על כל פנים כילי ולא עישר ולפיכך לא יתערב הכל שמא יפריש מדמאי על הודאי וזה אינו מותר כמו שיתבאר אח"כ עכ"ל. וסברתו שהנותנים מתנה מרובה הם בכלל רוב עניים (צ"ל ע"ה) דמעשרים והנותנים מתנה מועטת יצאו מכלל זה וקרובים לודאי שאינם מעושרים. וכתב עוד והלכה כר' יהודה שהוא מפריש הרבה מהמוקדם וצ"ל שהוא מפרש הדבר המוקדם:

משנה ו

הסיטון. עיין בפרק ב משנה ד מה שכתבתי שם. ומה שכתב הר"ב ומוכר לאחרים במדה גסה. מסיים הר"ש דשרי למכור דמאי כדתנן לעיל בפרק ב:
מאותו המין. לשון הר"ב דשניהם שחמתית או לבנה. עיין פרק ה דב"ב משנה ו:

משנה ז

ומגנות אחרות. אם לקח ממנו וחזר ולקח ממנו פעם שניה. הרמב"ם סוף הלכות מעשר:

משנה ח

אף ע"פ שאמרו אין אדם רשאי וכו'. שאין רשאי להוציא מידו בלתי מתוקן. דשמא לא יודיע ללוקח. כדלעיל פרק ג משנה ג [*והכי קאמר אע"פ שאמרו הלוקח וכו' לא שרשאי שאין אדם רשאי וכו'] ויש מפרשים אע"פ שאמרו וכו' אפי' הכי אם עבר מעשר וכו':
אלא לצורך. כתב הר"ב כגון שנתערב לחבירו חולין מועטין בטבל מרובה דאי איפכא טבל מועט בחולין מרובין נתבטל הטבל מועט בחולין המרובין מדאורייתא דבטל ברוב ולא נתחייבו אלא מדרבנן. הלכך אין לתקן בטבל ודאי שממקום אחר דהוי מן החיוב על הפטור. כ"פ הר"ש מגמרא מנחות פ"ג דף לא. ועיין לקמן במשנה ז פרק ז. ומ"ש הר"ב

ודוקא לחבר. כן הלשון בירושלמי. וכן העתיק הרמב"ם בפרק ו מהלכות מעשר. ונראה דלאו דוקא אלא הוא הדין לנאמן על המעשרות. ועיין סוף פרק ו:

משנה ט

מעשרין. עיין מה שכתבתי בריש פרק ד. ובמנחות פרק ר' ישמעאל (מנחות דף סו ע"ב) איכא ברייתא דמתני' בהני דיני ותני תורמין:

על של נכרי. כתב הר"ב האי תנא סבר אין קנין וכו'. ורבי מאיר היא. וכך כתב הרמב"ם. וכן פירשו במשנה ט פ"ד דפאה. ועיין מ"ש שם. [*עוד מ"ש מדעת הרמב"ם בסוף פ"ד דגיטין]. ומה שקשה מדלקמן בסוף פ"ק דע"ז אפרש שם בס"ד. ומ"ש הר"ב הא אם נמכר צמותה. לר"מ דרשינן בירושלמי והארץ לא תמכר לצמיתות לחלטנית כלומר דהא קמ"ל קרא שלא תוכל למכרה לחלוטין להפקיע מן המעשרות:

על של כותים. כתב הר"ב פירות כותים ודאי טבל. וכ"כ בפרק ז משנה ד וטעמא דסבר תנא דידן דכותים גירי אמת הן. ומה שכתב הר"ב [*כשמוכרין אינן מעשרין] דלא חיישי על לפני עור. מסיים הר"ש דררשי ליה כפשטיה. ומשום גוזל את הכהן ואת הלוי נמי לא חיישי דהוי ממון שאין לו תובעים. ועוד משום דלא הוברר חלקן כדתניא בהשוכר את הפועלים (דף פח) עשר תעשר ואכלת ולא מוכר ע"כ:

משל כותים על של כותים. לכאורה הוה ליה לשנות משל כותים על של ישראל כמו ברישא. וכן שנויה בתוספתא. והא דתני משל כותים על של כותים משום ר"א נסיב לה ועיין פ"ד דביצה משנה ו:

רבי אליעזר אוסר משל כותים על של כותים. כתב הר"ב דשמא האחד מעושר והא' לא וכו'. וכ"ש דמהאי טעמא פליג על משל ישראל על של כותים:

משנה י

עציץ. מ"ש בפירוש הרמב"ם שחורשים בו. רוצה לומר שזורעים בו. וכן בריש פרקין דלקמן כתב גם כן ואחר כך חרשה לחטים ולשעורים. ונמצא כן בכתוב פרשת ויגש אשר אין חריש וקציר ותרגם אונקלוס דלית זרועא וחצדא דתכלית חרישה לזריעה:

תרומה. ועיין במשנה ה פ"ב דחלה ומ"ש שם בס"ד. ומ"ש הר"ב כיון שקרא לה שם וכו' עיין משנה ו פ"ז:

[*]**משאינו נקוב על הנקוב וכו'**. ואם גם על שאינו נקוב עיין מ"ש בשם הרמב"ם במשנה דלקמן]:

ולא תאכל וכו'. פירש הר"ב משום דהוי טבל דאורייתא. [*ואסור אף לכהנים כדתנן במשנה ב פרק ח דתרומות] ודרשו בספרי פרשת קרח יכול יאכלו לוים וכהנים פירותיהן

בטבלן תלמוד לומר (במדבר י״ח:כ״ח) כן תרימו גם אתם. אתם אלו הלוים גם אתם לרבות את הכהנים וכתבה הרמב"ם בריש הלכות מעשר:
[*עד **שיוציא וכו'**. הבעל הבית ואחר כך יתננה לכהן. הרמב"ם]:

משנה יא

תרם מן הדמאי. תרומת מעשר בדמאי ובודאי אף תרומה גדולה בכלל להכי תנן סתמא:
ויחזור ויתרום. כתב הרמב"ם שהרי אפשר שאחד מהם טבל אבל אם תרם מעציץ שאינו נקוב על שאינו נקוב תרומתו תרומה לפי ששניהם בערך אחד וחיוב התרומה לשניהן מדרבנן ע"כ:

פרק ו

משנה א

מן העובד כוכבים ומן הכותי. לכאורה הוה ליה לשנות מן הכותי ומן העובד כוכבים:
יחלק לפניהם. מ"ש הר"ב ואינו צריך לעשר אינו רוצה לומר אבל לתרום צריך דא"כ אין בין מקבל לחוכר אלא השאיל שם מעשר לכלל המתנות. וכמ"ש כבר לעיל ריש פרק ד. ועיין במשנה ג:
לפניהם. כתב הרמב"ם בפירושו ועל תנאי שיהיה החלוק לפני בעל השדה שידע שמה שנתן לו הוא טבל. וכ"כ בפ"ו מהלכות מעשר:
מעשר ונותן לו. כתב הר"ב דדמי לפורע חובו. מה שאין כן בנתן לו מאותה שדה וכו' דאדעתא דהכי יורדים החוכרים ומעיקרא בשל רשות המחכיר גדלים אין זה פורע ומהאי טעמא נמי לא הוי כמוכר טבל לעם הארץ וכמ"ש הר"ש. [*והר"ב לא כתב אם הלכה כן. אבל הרמב"ם כתב דהלכה כר' יהודה והטעם שבכל מקום ששנה ר' יהודה אימתי אינו בא אלא לפרש]:

משנה ב

החוכר שדה מן העובד כוכבים. לא פירשה משנתינו דין כותי קודם שעשאום כעובדי כוכבים מה דינם אם כישראל או כעובד כוכבים ועיין לקמן בסמוך:
מעשר ונותן לו. כתב הר"ב קנס קנסו וכו'. ירושלמי. וכתב הרמב"ם וזה העיקר בידינו הוא מה שאמר הכתוב (דברים ו) לא תכרות להם ברית ולא תחנם ובא הקבלה לא תתן להם חנייה בקרקע ולפיכך נדחוק אותם שלא ישכרו אותה ממנו עד שיצטרך למוכרה ע"כ. והר"ש מפרש דמאן דמפרש בירושלמי מטעם קנס סבירא ליה דיש קנין לעובד כוכבים בארץ ישראל להפקיע מן המעשרות הלכך לא הוי אלא קנס. אבל למאן דאמר

אין קנין וכו'. מפרש בירושלמי דשורת הדין שיעשר דהוי כפורע חובו בטבל שהעובד כוכבים לא יעשר מה שאין כן בחוכר מישראל שהישראל סופו להפריש דרוב עמי הארץ מעשרין הן ע"כ. ואף למאן דאמר קנס. לא אסרו לחכור דהא תנן במשנה ג פרק ד דשביעית חוכרין נירין מן העובד כוכבים וכו'. אלא אמרו החוכר יתן מעשר בדרך קנס:

משנה ג

כך חולקים בתרומה. ובמעשרות כן לשון הרמב"ם בפרק ו מהלכות מעשר. ואע"ג דבנוסחי המשניות ליתא לרבותא נקט דאפי' תרומה שאינה ראויה כלל לזר

אף המעשרות שלהן. כבר כתבתי בריש פ"ד שהושאל שם מעשר לכלל המתנות ועוד דהוי הכא רבותא דאפי' המעשר הראוי לזר שיאכלה כמו הלוי אפי' הכי אין חולקין ועיין במשנה ה:

שעל מנת כן באו. וכתב הר"ב דאין הלכה דבמה קנו. ירושלמי התיבון רבנן לרבי אליעזר במה קנו. אמר להם אף אתם מודים שאם התנו ביניהם שהמעשרות שלהם אפי' התנו במה קנו. סתמו נעשה כאומר לו תלוש מקרקע זה שתקנה לך מעשרותיך. [*ובהכי קני כדתנן במשנה ז פרק (ח) [ה] דב"ב]:

משנה ד

רבי ישמעאל אומר וכו' מעשר שני וכו'. כתב הר"ש ירושלמי על דעתיה דרבי ישמעאל אילו כהן טמא שהיה שותף עם כהן טהור שמא אין חולקים במעשרות. תמן יכול הוא למכרו לכהן טהור ברם הכא יכול הוא הקרתני לעלות ולאכלו בירושלים. פירוש אבל למכרו אינו יכול למכור דאין מעשר שני נמכר בירושלים ע"כ:

[*הקרתני. פירש הר"ב ל' קריה וכו' בכפרים. ומצאת. בפירוש שהזכרתי פעמים ובלשון ערבי קורין לכפר אלקוריא"ה]

משנה ה

המקבל. פי' הר"ב והר"ש ישראל שקבל מכהן או לוי. וכ"ש איפכא וסתמא תנן. וכ"פ הרמב"ם ר"ל על דרך כלל. אחד שיהא המקבל כהן או לוי מישראל או ישראל מכהן ולוי ע"כ. ולפיכך דת"ק בכלל קאמר הוצרך ר"י לפרש בדבריו ולהוציא מן הכלל ישראל שקבל וכו':

כשם שחולקים וכו'. פירש הר"ב הכא שאני דלא קבל קרקע. וכ"פ הר"ש מהירושלמי וצריך לומר דהא דתנן לשמן היינו משום דלכך מקבלים הזיתים לעשות מהן שמן דאילו למוסקן לאכילה בלבד אין דרך לקבלן לפי שהבעל הזיתים בעצמו יכול למוסקן שאין בהן טורח ומלאכה. אבל הרמב"ם מסיים בפרק ו מהלכות מעשר מפני שהשמן חשוב

הוא משמע ודאי דדוקא לשמן תנן. וכתב בעל כ"מ וסובר רבינו דשאר אילנות דינן כקרקע ע"כ. ויש לפרש הירושלמי כדברי הרמב"ם שזהו לשונו רבי יהודה עביד זיתים כקרקע ורבנן לא עבדי זיתים כקרקע:

בתרומה.עיין במשנה ג מ"ש שם בס"ד:

למחצית שכר. לא קאי אהמקבל דהמקבל היינו לאריסות ונותן חלק השמן לבעלים. ולמחצית שכר היינו לעיסקא ומתעסק למכור ונותן חלק הדמים לבעלים וכן חילקן הרמב"ם. ומלשון הר"ב נראה דגריס או במתניתין. וכן הגירסא בירושלמי בסדר המשנה. ולפי שהשמיט הרמב"ם בחיבורו דינא דלמחצית שכר מבואר הדבר שסובר שחולקין עליו חביריו על רבי יהודה גם בזה. [*וכ"כ בפירושו דאין הלכה כר"י וכמ"ש הר"ב]:

משנה ו

אף למעשר. מ"ש הר"ב בשם הרמב"ם דבית הלל סברי מותר לגרום טומאה לחולין שבארץ ישראל ולעיל בפרק ב משנה ג דתנן ואינו מוכר לעם הארץ לח ויבש מפרשין הטעם שאסור לגרום וכו'. הרמב"ם נשמר מזה דלעיל כתב וזהו סובר אסור לגרום כו' וכאן כתב וזו היא משנה אחרונה שהיא מותר וכן הלכה ע"כ. וכן בחיבורו פרק י ממטמאי משכב ומושב השמיט ההיא בבא דאינו מוכר לעם הארץ וכו'. ומשנה אחרונה זו הובאת בש"ס פרק ד דמסכת ע"ז דף נו ע"א ועיין מה שאכתוב שם משנה ט. ועיין מ"ש סוף פרק ה דשביעית ומשנה ב פרק ג דחלה:

משנה ז

וחלקו בכל מקום שהוא. כתב הר"ב ומשום דאין ברירה וכו'. הכי אמר רבי יוחנן בירושלמי וכתב הר"ש דלטעמיה דאמר בריש כל הגט (גיטין דף כה.) דאין ברירה ע"כ. ובסוף מסכת ביצה (דף לז.) בגמ' מסקינן דס"ל הכי בין בדאורייתא בין בדרבנן. והשתא הא דפסק הר"ב לקמן בפרק ז משנה ד דקיימא לן בדרבנן דיש ברירה היינו כרבי אושעיא דסבירא ליה הכי ועיין מ"ש עוד פרק ה ממסכת נדרים. אבל הרמב"ם מפרש בענין אחר ולא קשיא ולא מידי שמפר' שכשיבצרו הכרם וחלקו הענבים והמעשר הפריש מחלקו מעשרותיו ואח"כ עירבו הענבים של זה ושל זה בגת ודרכו כולם ביחד וכ"פ דבריו בכ"מ סוף פ"ט מהלכות מעשר ונמצא לפי זה שמה שחוששין שיש חצי חלק חבירו בידו משום דאין ברירה אינו ענין ליש ברירה ואין ברירה דלקמן. דהכא שכבר חלקו כי חזרו ונתערבו ודאי דלכולי עלמא יש לנו לומר שנתערבו ולא הוברר שמה שיחזור זה ויקח ויחזור זה ויקח שכל אחד ואחד יחזור לו לחלקו אותו החלק בעצמו שנתן ועירב עם של חבירו שדבר זה אין הדעת נותנת. וכיוצא בזה כתב הר"ש דאפילו למאן דאמר יש

ברירה אם בצרו שניהם לגת כל אחד כרם המיוחד לו כהאי גונא אי אפשר שלא יהא לכל אחד חצי חלק חבירו ע"כ. אבל כשעדיין לא חלקו מעולם יש לנו לומר כשמחלקים שכל אחד מה שנוטל לחלקו הוא החלק שלו והוברר שכן הוא ובהא שייכא פלוגתא דיש ברירה. ועיין בסוף פרקין:

משנה ח

[*]**או שירשו**. עיין בפירוש הר"ב משנה י]:

טול אתה חטים וכו'. כתב הר"ב הכא מיירי שחלקו שדה בקמותיה וענבים המחוברים. וכ"כ הר"ש ומסיים אע"ג דקתני חטים ויין ע"כ. ולפירוש הרמב"ם שכתבתי לעיל ניחא. שאין אנו צריכים לחלק בין קמה לתלוש. אלא דלעיל מיירי שנתערבו אחר שכבר חלקו. והכא מיירי שעדיין לא חלקו ולא הפריש המעשר כלום. וכתב בכסף משנה סוף פרק ט מהל' מעשר ולא אתא מתני' אלא ללמדנו דלא נימא דאסור משום דהוי כמוכר טבל לע"ה קמ"ל דכיון ששניהם מין א' שרי ע"כ. ואע"ג דבפירוש המשנה מפרשה הרמב"ם לענין דיני ממונות לא לענין איסור והיתר אלא לאשמיעינן דכופין על מדת סדום. הרי בחיבורו חזר בו וכתבה בפרק ו מהלכות מעשר וכתב בסיפא דאסור משום שמוכרין את הטבל. ונראה לי שהרמב"ם אינו מפרש משנתינו דומיא דלעיל באחד מעשר וא' אינו מעשר. אלא אף בששניהם מעשרין דכיון דטעמו לאסור משום שמוכרים הטבל א"כ אף למעשר הא תנן במשנה ח פרק דלעיל דאין מוכרין אלא לצורך. ומסייעני מה שכתבה בחבורו קודם שהזכיר עדיין דין עם הארץ. שמע מינ' דלא מיירי כלל בדוקא אחד מעשר וא' אינו מעשר. וא"כ מ"ש בכ"מ דהוי כמוכר טבל לעם הארץ אגב ריהטא כתב כן ולאו דוקא. ולפום כך נמי מ"ש הר"ב בסיפא ונקט מעשר ואינו מעשר בחנם נקט הכי ועיין לקמן:

משנה ט

חבר ועם הארץ שירשו את אביהם. לשון הר"ש הא כבר תני ליה רישא או שירשו והא דתני ליה הכא משום דבעי למיתני גר ועובד כוכבים שירשו את אביהם עובד כוכבים ועוד דתנא הכא לח ויבש ע"כ. ולמה שכתבתי לעיל לדעת הרמב"ם לא תני ליה לעיל אלא בשניהם חבירים. והכא אשמועינן כשירשו עם הארץ והוי דמאי דבתרי מינין הוי כמוכר דמאי דאסור כדתנן במשנה ד פרק ב:

טול אתה חטים וכו'. לפירוש הר"ב והר"ש הכא נמי בקמותיה ובענבים המחוברים דוקא:

טול אתה הלח ואני אטול את היבש. אבל איפכא [*ודאי] לא יאמר שכל שהוכשר לטומאה וביד עם הארץ הוא בחזקת טמא כדאיתא בפרק ב משנה ג. ומיהו אם הניח עד הגת בדבר שיש לו גת רשאי לחלוף כן בשעת הגתות כדתנן במשנה ד פרק ג דחגיגה. הכי מוכח התם בגמרא דף כה אלא דאבעיא דבעי אם עבר וקבל הוא דלא איפשטא כיון דהרמב"ם לא כתבה בפרק י"א מהלכות מעשר ולא בפרק י"א מהלכות מטמאי משכב ומושב. אי נמי ה"ה איפכא [*אינו] רשאי לומר והא דלא תני איפכא משום דה"א דוקא היכא דתרווייהו לגריעותא שאסור למכור היבש לע"ה ולקחת הלח ממנו כדתנן התם. אבל שיקח היבש דשרי ואין אסור אלא למכור הלח הוה אמינא כיון דלא הוי תרווייהו לגריעותא לא אסרו בירושה קמ"ל דבכה"ג נמי אסור. ועיין מ"ש במשנה ו בס"ד:

משנה י

טול אתה עבודת כוכבים וכו'. כתב הר"ב משום דירושת גר את אביו אינו מדברי תורה אלא מדברי סופרים. וז"ל הרמב"ם לפי שאין ביניהם קורבה שהדת הבדיל ביניהם אבל יירשנו בתקנת חכמים שמא ימיר ויחזור לעבודת כוכבים כדי שיירש את אביו ע"כ. והיא מסקנא דפרק בתרא דע"ז (דף סד.):

משנה יא

שהפה שאסר הוא הפה שהתיר. כתב הר"ב מגו דאי בעי אמר של ח"ל הן והיה נאמן כדתנן בפ"ק מכזיב ולהלן נאמן. ודבריו העתיקם מהר"ש. וקשיא דלא תנן נאמן אלא פטור ומנלן דנאמן. והרמב"ם כתב מפני שלא גזרו דמאי על הקונה פירות מפירות סוריא אלא א"כ ידוע שהפירות מקרקע ישראל. והראב"ד כתב בהשגותיו פי"ב מהלכות מעשר מפני שרוב פירות שבסוריא של עובדי כוכבים הם ומסתמא אינו חייב לעשר:

משלי הן וכו' מעושרין הן נאמן. ולא אמרינן דהוי מגו גרוע דכיון שיש לו שדה יצא לשקר ולומר דמשל חוצה לארץ הן:

משנה יב

לחבר. אע"ג דמשנתינו לענין מעשר אירי ולא לענין טהרות והוי מצי למנקט שאמר למעשר לא קפיד והרבה פעמים כתב הרמב"ם בחיבורו חבר ולאו דוקא אלא ה"ה נאמן:

לוקח סתם ופטור. כתב הר"ב דיש ברירה. הכי איתא בבבלי פרק בכל מערבין (עירובין דף לז.) וכתב בכ"מ פ"י מהלכות מעשר והא קי"ל דבדרבנן יש ברירה. עיין מ"ש במשנה ז ואולי יש לתרץ דשאני לעיל כשהיו שותפין בקמותיה וקצרוה בשותפות. כדמוקי במשנה ח שעכשיו עשו מעשה המורה שרוצים לעמוד בשותפות ולכך אין ברירה אפילו למ"ד יש ברירה בדרבנן. ומ"ש הר"ב ואין חבר מחליפה בשלו. שנמצא שמוציא מתחת

ידו דבר שאינו מתוקן. ומה שכתב בפירוש אחר והקונה עליו מוטל לעשר. צריך לומר דמיירי הכא שמוכר במדה גסה. ועיין מה שכתבתי בריש פ"ה:

ואפילו הן מאה. פי' הר"ב של ע"ה. וכ"כ הרמב"ם. לפירוש הירושלמי הוי רבותא דאע"ג דשל ע"ה המעושרים מאה אפ"ה לא נתבטל שלו המעורב בו הבלתי מעושר. ולפירוש הראשון הוי רבותא דאע"ג דשל ע"ה הן מאה אפ"ה לא אזלינן בתר רוב ונימא דמה שנתן לע"ה הרי הן שלו שהרי הרוב הם שלו. אלא אמרינן שמא החליף האחת שלו ונמצא מוציא מתחת ידו דבר שאינו מתוקן:

פרק ז

משנה א

חבירו. עיין מ"ש בפ"ד מ"ב:

אומר מע"ש וכו'. כתב הר"ב הכא מיירי בלא הדירו וכו' וכ"כ הר"ש ולכאורה אפשר לומר דאפי' כי הדירו הואיל ובע"ש הוא שיכול לתקן ע"י תנאי חייב לעשות משא"כ משנה דלעיל דבשבת עצמו הוא שהדירו שכן היא שנויה לעיל גבי שכח לעשרן (בשבת) שואלו בשבת וכו' וכן העתיקם בהדדי הרמב"ם פי"ב מהלכות מעשר. ומיהו הא לא קשיא לפירוש הר"ב דאי בלא הדירו היאך אוכל אצלו והא תנן בפ"ב שאינו מתארח אצל עם הארץ דיש לומר דהכא בעי למצוא תקנה למי שרוצה לאכול מתוקן ואף על פי שלא קבל עליו להיות נאמן אי נמי באם ייחד לו עדים שכך הוא עושה ואז אינו מפסיד נאמנותו בכך:

אומר מע"ש. והעיקר אצלינו כי בדמאי אדם מתנה על הדבר שאינו ברשותו. הרמב"ם:

הרי הוא מעשר ושאר מעשר וכו'. מפורש ברפ"ה. וע"ש לענין חלה. ומ"ש הר"ב מודד לו האחד וכו'. וכן ל' הר"ש נוכל לפרש שר"ל שמשער באומד כמה שיעור אכילתו. ומחשב בלבו להתנות עכשיו ושיפריש כזה למחר:

משנה ב

מזגו לו את הכוס אומר וכו'. פירש הר"ב ואין די לו במה שהתנה וכו'. ותנא נקט שתיה וה"ה למה שיאכל שצריך שיחזור וירחוש בשפתיו בשבת בשעה שמפריש זו אחר זו וכדאיתא בירושלמי וצריך (להחליט) [צ"ל להלחיש וכן הגיה המפרש בירושלמי וכ"ה בר"ש והוא לשון לחש] בשפתיו. וקצת קשה דמתני' היא אומר וכו' ומאי קמ"ל. ושמא דאי ממתני' הוה אמינא דבחול שנויה אבל בשבת לא יאמר וכו' משום דהוי כמתקן בשבת קמ"ל דאף בשבת צריך שירחוש. והרמב"ם אע"פ שבפירושו פירש למשנתינו

לענין שבת. בחיבורו פרק ט מהלכות מעשר העתיקה לענין חול שכן אחר שהעתיק נתן לו עם הארץ כוס לשתותו וכו'. כתב וכן אם זימנו חבירו לשתות בשבת מתנה:
שאני עתיד לשייר. כתב הר"ב דמוקי בירושלמי באומר מעכשיו ולכשאשתה תהא תרומה נמצא שלא שתה טבל. ומסיים הר"ש וקשה על זה הא על כרחין מעכשיו קדשה דאל"כ נמצא שותה טבלים כדקאמר מעיקרא ע"כ. דהכא בדמאי. ובדרבנן קי"ל דיש ברירה כדלקמן והוברר למפרע דמעכשיו קדשה. [*ועיין מ"ש בשם הכ"מ בסוף פ"ב דמעשר שני וכן בפ"ה סוף משנה א' בשם הר"ש]:
ומעשר שני בפיו. בכוס לא שייך כולי האי בצפונו או בדרומו והוי יותר קביעות מקום בפיו:

משנה ג

ומעשר שני באחרונה. אבל ל' התוספתא הבאות אחריהן. וזה יותר נכון. וכן יש לפרש באחרונה. מה שאחרי אלו העשר ולא מה שהוא באחרונה לכל הגרוגרות כולן שאין לו טעם שיאחרם עד לאחרונה. ונמצא בכתוב כיוצא בזה שנאמר (בראשית לג) וישם את השפחות וילדיהן ראשונה ואת לאה וילדיה אחרונים ואת רחל ואת יוסף אחרונים ולא נמנע לקרוא אחרונים לאמצעיים אע"פ שיש עוד אחרים אחריהם והיינו דכלפי הקודמים אליהם קרויים אחרונים. ושמעתי שמן הכתוב הזה תשובה לשואל בפ' (חגי ב) גדול יהיה כבוד הבית האחרון שעל בית שני נאמר. ונמצא שאין עוד שלישי. והתשובה שפירושו כמו אחרונים דלאה שיש עוד יוסף ורחל אחרונים לה כן בית שלעתיד שיבנה במהרה בימינו יהיה אחרון לזה השני. וזכיתי אני להביא עד שני ועל פי שניהם יקום דבר דכתיב בפרשת שמות ושמעו לקול האות האחרון וחוזר ונותן עוד אות שלישי. [*וכן נמצאו ברייתות בסוף פ"ק דתענית (יד.) ששנאו אחרונות וצריך לפרש דר"ל כלפי הראשונות. ואין עד הכחשה ממשנהו פ"ג דגיטין (דף כט:) דתנן אחרון ודייקינן התם בסוגיא מכלל דאיכא אמצעי ואמאי דלמא כלפי קמא קרי ליה אחרון. לא קשיא דהתם דנוכל לומר שיש אמצעי אי לאו דהכי הוא דאיכא אמצעי לא הוי ליה לשנות אחרון דהא איכא לפרש משום דאיכא אמצעי הוא ששונה כן מש"ה דייק שפיר אבל היכא דליכא לומר שיש אמצעי מוכרח הוא שלשון אחרון כלפי קמא הוא ושייך לומר אחרון על השני אף שאין לפניו אלא אחד]:
וחושד. כתב הר"ב נמנע. מל' חשכת את בנך (בראשית כב) הר"ש:

שהוא תנאי ב"ד. וכתב הר"ב הלכך חייב בעל הבית ליתן לו וכו'. וכ"כ הר"ש ור"ל הלכך מחויב בעל הבית ליתן לו וכו' ולכך רשאי לאכול. אבל אינו ר"ל שחייב כלומר שנחייבהו לבעל הבית שיתן לו וכו' דמכיון שהוא ע"ה לא ישמע לנו לעשר פירותיו דמאי:

משנה ד

מבין הכותים. דאילו מישראל הא תנן בפ"ה משנה ח' שאין אדם רשאי למכור טבל אלא לצורך וכיון דלא שכיח לא בעי למיתנא הכא ודיו במה ששנה התם לענין מעשר מזה על זה. ומ"ש הר"ב דיינן ודאי טבל עיין לעיל משנה ט פ"ה:

שאני עתיד להפריש. מוקי לה הר"ב בבין השמשות. ולא מוקי לה כשרוצה לקחתו מהכותי בשבת ומתנה עליו בע"ש מבעוד יום כבריש פרקין. דדוקא בדמאי התירו להתנות על שאינו ברשותו ולא בודאי כדמפרש הר"ש לעיל בשם הירושלמי וכן פי' הרמב"ם לעיל. [*ועיין במשנה דלקמן]:

ועשרה מעשר ראשון וכו'. [*הכי גרסינן בגמ' פ"ג דגיטין דף כה]. וכתב הר"ב לאו דוקא וכו' ומעשר שני שמנה לוגין ושמנה עשיריות וחומש עשירית. וכן ל' הרמב"ם. והיינו שמנה מן השמונים ושמנה עשיריות מן השמנה וחומש מעשירית הלוג דהיינו עשירית מהחומש הנשאר ולפי שרוצים לומר מה שיהיה שיעור מעשר שני ולא רצו לומר ההפרשה הלכך לא כתבו ועשירית חומש:

מיחל ושותה. כתב הר"ב כרבי מאיר דאמר אף בדאוריי' יש ברירה עיין מ"ש בזה במשנה ג פ"ח דבכורות. ועיין מ"ש כ"ה ממסכת נדרים (מ"א):

משנה ה

היו לו תאנים של טבל וכו'. קצת קשה למאי איצטריך תו הא שמעינן לה ממשנה הקודמת:

להפריש למחר. לא גרסינן למחר לפי מ"ש הר"ב לעיל לחלק בין כשאינו מתקן אלא מה שאוכל למתקן את כל הנאד. דאי גריס אין צריך לחלק בהכי אלא הוה ליה לחלק בין ודאי לדמאי. וכ"כ הר"ש בהדיא לעיל פ"ד משנה ד דל"ג למחר גם בהך בבא ולכך מסיק כדמחלק הר"ב. וגם להרמב"ם לא גרסינן למחר אבל מטעמא אחרינא שהוא מפרש לשתי המשניות לזאת ולהקודמת במתנה בערב שבת מבעוד יום וכדלעיל בר"פ דמפריש למחר ה"נ דכוותה. ואין חילוק בין דמאי לודאי. אלא דבדמאי אע"פ שבערב שבת אינו ברשותו רשאי להתנות ובודאי צריך שיהיה ברשותו. וכ"כ בהדיא בפרק ט מהלכות מעשר שזה החילוק בין דמאי לודאי ואח"כ כתב כיצד היה לו מאה תאנים של טבל וכו'

אומר שני תאנים וכו' ולמחר מפריש ואוכל וצריך לרחוש בשפתיו וכמ"ש לעיל במ"ב ולדידיה לא מוקמינן בבין השמשות:

משנה ו

מעשרות. בריש פ"ד כתבתי שהשאילו שם מעשרות לכלל המתנות ובכללן גם התרומה. ולכך אין הכרח למ"ש התוס' פ"ק דתמורה דף ד אמתני' וז"ל ובדמאי מיירי מדלא קא מפרש תרומה ובמסכת דמאי מתניא עכ"ל. וגם מצאנו הרבה דיני ודאי מתניין במכילתין. ויותר מוכח דבודאי מיירי מדקרי ליה טבל. והא דבגמ' התם אתמר ר' אלעזר אומר לוקה מפני שהקדים מעשר שני שבה למעשר ראשון שבחברתה ותיפוק ליה שהקדים שניהן לתרומה שבחברתה. ובשלמא אי מיירי בדמאי לא קשיא דלית בה תרומה גם מזה אין ראיה דאיכא למימר שכבר נתרמה וכדפירש הר"ב במשנה דלקמן ואדרבא מדאמר לוקה ש"מ דבודאי מיירי ועיין בספ"ק דפסחים דאף בודאי אינו לוקה. וז"ל הרמב"ם בפ"ז מהלכות מעשר מי שהיו לפניו שתי כלכלות של טבל שנטלה תרומתן ע"כ. ובפרק דמפרש לדיני ודאי כתב למשנתנו. [*ונ"ל שמן הירושלמי למד כן כמ"ש במשנה דלקמן]:

הראשונה מעושרת. כתב הר"ש בהך קמייתא ליכא חדוש במה שהראשונה [מעושרת] ומשום סיפא נקטה ע"כ:

של זו בזו וכו' הראשונה מעושרת. כתב הר"ב וכי הדר ואמר ושל זו בזו נמצא מפריש מזו שכבר נפטרת וכו'. וכך פירשו הר"ש והרמב"ם. וכתב הר"ש בשם ירושלמי אמר ר"א דר"מ היא דאמר אין תופס אלא לשון ראשון כדאמר גבי תמורת עולה תמורת שלמים בפרק כיצד מערימין במסכת תמורה ע"כ. ומזה אני תמיה על הרמב"ם שפוסק למשנתנו בהלכות מעשר ובמסכת תמורה פסק דלא כר"מ. וכ"כ בחבורו ספ"ב מהלכות תמורה. ואין לתרץ דהרמב"ם מפרשה כשחזר ואמר ושל זו בזו היה אחר כדי דבור ובהא כולי עלמא מודו דאין אדם נתפס בלאחר כדי דבור דא"כ לא הו"ל לסתום בחיבורו אלא לפרש דהא מדסתם נמי וכתב מעשרות שתי כלכלות וכו' כבסיפא איכא למידק דדוקא בכי האי גוונא דכלליהו בבת אחת. אבל כי לא כלליהו בבת אחת אע"ג שאמרם בתוך כדי דבור תפוס לשון ראשון:

הראשונה מעושרת. וכתב הר"ב דעל השניה הוי מפטור על החיוב ולא אמר כלום ע"כ. אם דעת הר"ב לפרש משנתינו כפירוש התוספות או כפי' הרמב"ם שכתבתי אין כאן ענין לתרומה וא"נ מפרש לה לתרומה ומעשרות שם כלל כמ"ש אפ"ה לא תקשה מסוף פ"ה דאי הפריש מפטור על החיוב תרומתו תרומה אלא דיחזור ויתרום וא"כ לא הוה ליה

לכתוב ולא אמר כלום. דשאני התם שהפריש ותרם והרי התרומה ניכרת אי לא אמרינן תרומתו תרומה אתו לזלזולי בתרומה. והכא לא נתרמה עדיין ולא ניכרת אין כאן בית מיחוש כלל אפילו כי אמרי' שהוא חולין. ועיין במשנה דלקמן בפי' הר"ב:

משנה ז

נוטל מאה ואחד. פירש הר"ב שחולין נעשין כטבל עצמו לענין תרומת מעשר בלבד. וטעמא כמ"ש הר"ב לקמן משנה ט פ"ג דחלה ע"ש. וכן כתב הר"ש. ויש להרמב"ם טעמים אחרים במשנתנו והדברים ארוכים ולמבין נכוחים וראוים הם למי שאמרן הרוצה יעיין עליהם. ומקצתן שאני צריך להם אכתוב וכמו שפירשו בעל כ"מ בפ"ח מהלכות מעשר. וזה שהקשה הרמב"ם מאחר שיש כאן מאה חולין כשנתערב עמהם מאה טבל שיש בהם אחת תרומת מעשר והרי היא עולה במאה חולין וא"כ לא היה צריך להעלות מהכרי אלא מאה של טבל שיש בהם אחת תרומת מעשר ונשארו בכרי מאה חולין. וניחא ליה דכיון שנפלה סאה תרומה למאה של חולין הדין הוא שיעלה סאה אחת לתרומה וישארו החולין כמות שהיו ולא יעלה המאה של חולין וישאיר הסאה תרומה. ולכך אם היה מעלה מאה ותשאר מאה היה אפשר שיטעה ויחשוב שהמאה הנשארים הם של טבל והמאה שהעלה הם חולין ויאכלם ולפי האמת הם של טבל מהטעם הנזכר. ולפיכך אמרו שיעלה מאה ואחד כדי שיכיר שאלו שהעלה הם של טבל שכיון שמעלה מאה ואחד הרי יש היכר שאלו הם של טבל שיש בהם סאה יתירה של תרומת מעשר וזהו שאמר רבי יוסי בירושלמי אם אתה אומר אני נוטל מאה אני אומר כל חולין עלו בידו ונמצאו אלו בטבלים עכ"ד. ומ"ש הר"ב וטבל דאיירי ביה הכא הוא שהורמה ממנו תרומה גדולה הכי מוקי לה בירושלמי. ואולי שהרמב"ם פי' כן למשנה דלעיל נמי מהך דאיתא בירושלמי אהכא רבי לוינטא בשם רבי יונה כל טבל דאנן קיימין הכא טבל לראשון ולשני ע"כ. ומשמע ליה דאמתני' דשתי כלכלות נמי קאי מדלא תני בה אלא מעשרות. וכתב הרמב"ם ואם היה טבול לתרומה מפסיד מן החולין כדי תרומה ותרומת מעשר:

חולין מתוקנים. פירש הרמב"ם שהטבל כשיוציא ממנו תרומה גדולה ותרומת מעשר יהיה אז נקרא חולין אע"פ שלא הוציא ממנו שאר מעשרות מפני שהקדושה נטלה ממנו וחולין מתוקנים הוא הדבר שהוציאו ממנו כל התרומות והמעשרות ואילו יאמר מאה חולין מאה מעשר (נוטל מאה ועשר) היינו אומרים שאלו החולין לא הוציאו מהן מעשר וכשנתערב עמהם מאה מעשר נטלנו המאה של מעשר והמעשר שנשאר במאה של חולין וע"כ הוצאנו מאה ועשר ולא חסר כלום. ולפיכך הודיענו שאפי' היו מתוקנים

שאין בהם מעשר ואח"כ נתערב בהן מעשר יחסר מאותן חולין כשיעור תרומת מעשר שבמעשר המתערב עכ"ד. וע' ריש פ"ו דמסכת תרומות. ויש ראיה לדבריו שחולין יקראו כשהוציאו מהם התרומות. מדלעיל משנה ב פ"ה. והרישא נמי במתוקנים אלא שאין מקום לטעות ברישא כמו בסיפא דאיירי במעשר להכי לא איצטריך התם למתני בהדיא מתוקנים:

מאה מעשר. לפי סדר השנוי במשנתנו שהדבר האוסר שונה בתחלה הוה ליה לשנות מאה מעשר מאה חולין מתוקנים. וכן העתיק הרמב"ם מאה מעשר שנתערב במאה חולין וכו':

לא הפסיד כלום. כתב הר"ב דדייניו ליה כאילו יש לו פרנסה ממקום אחר ע"כ. וכולה מתניתין כשאין לו פרנסה ממקום אחר. הר"ש ועיין בפרק ג דחלה משנה ט:

שהטבל מרובה. פי' הר"ב בשם הירושלמי והוא שיהיה מרובה עשר ע"כ. ולא פורש הטעם גם הר"ש סתם ולא פירש. וטעמו של הרמב"ם משום שאם המעשר מועט לא תתבטל ולא תעלה אותה תרומת מעשר שנוציא מן הטבל המרובה ותחזור המעשר כולו מדומע. זה הטעם אינו מספיק למה שמצריך דוקא עשרה. ולכך בחיבורו סתם וכתב היה הטבל מרובה על המעשר מפריש המעשר בלבד ולא יפסיד מן הטבל כלום שאם יקרא שם לתרומת מעשר שבטבל נמצא המעשר מדומע בתרומת מעשר של טבל שעלתה עמו ע"כ. ועוד שדבריו אינם עולים לפירוש הר"ב והר"ש דהוה כיש לו פרנסה וכו'. ונראה דלהכי בעינן עשרה. דהא משום דדייניו ליה כאילו יש לו פרנסה ממקום אחר הוא. וכל שיש לו עשרה חלקים יתירים כפי ערך חלקי הטבל או המעשר שעכשיו יש לנו עשרה חלקים להפריש מהן אחת לתרומת מעשר הראויה לחלק עשירית מעשרה חלקי הטבל או המעשר הלכך דייניו ליה כפרנסה ממקום אחר ובפחות מזה לא נוכל לדונם כך:

משנה ח

אחת מעשר. פי' הר"ב על כדות אחרות שיש לי כדדייק הרמב"ם דאי לא תימא הכי היאך יוציא חבית אחת מעשר ממאה חביות והלא עשיריותם עשר חביות:

נוטל שתי חביות. כתב הר"ב וימלא משתיהן חבית אחת ותהיה מעשר. וכ"כ הרמב"ם וכתב בכסף משנה בסוף פרק ח מהלכות מעשר וז"ל והיאך יצא ידי חובתו במה שיפריש מתערובות זה שיעור מה שקבע מעשר על מקום אחר והלא צריך להפריש מאותו חבית שקבע דוקא וצ"ל שכיון שנתערב אנו רואים כאילו כל התערובות דבר אחד והוי כאילו כולו מאותו חבית שקבע עכ"ל. ואולם כל החרדה הזאת משום התרומה של מעשר שיש בו:

חביות. כתב הר"ש הא דפתח בכד וסיים בחבית לומר לך היינו כד היינו חבית כדמשנינן בפרק המניח את הכד (דף כז.) עכ"ל. ושם תמצאהו בס"ד ותו אשכחן כה"ג במ"ז פ"ג דמעילה דקרי כד מה שהוא קורא חבית במקום אחר במס' סוכה ספ"ד וצריכין נמי לשינויא דפרק המניח. וכ"ז בכלל מ"ש בריש ברכות בשם התוס' דרגילות המשניות לאשמועינן בקצור אף למה שמפורש כבר. וע"ש:

חצי שורה אחת מעשר. ל' הרמב"ם ואם אמר חבית אחת מחצי שורה א' מעשר ולא יחד איזו חצי שורה. יקח עשרים חביות עשר על אלכסון אחד ועשר על אלכסון אחר העובר עליו ונמצא לוקח חבית מכל חצי שורה מן השורות ואח"כ יוציא מכולם חבית אחת והנני מצייר לך בהם צורה כדי שיהיה הדבר מבואר לעין הרואה (כזה*) ובענין ראשון מזו ההלכה הוא לוקח שתי חביות שכתוב על אחת א ועל השנית ב ובענין השני לוקח ד' חביות שכתוב על אחת א ועל שנית ב ועל שלישית ג ועל רביעית ד ובענין השלישי לוקח העשר חביות אשר יעבור עליהם הקו העובר מא' עד ב'. ובענין הרביעי לוקח העשרים אשר יעברו עליהם שני הקוים העוברים מא' עד ב' ומג' עד ד' ע"כ:

סליק מסכת דמאי